

ספר
ישמח ישראל
המבואר

דא"ח מאת כבוד קדושת אדונינו מודינו ורבינו, מקור החכמה
והתבונה, מאורן של ישראל, אור טמיר ונעלם, מארי דרוזין,
הגאון האלקי רבן של כל בני הגולה, חותמו אמת

אדמו"ר הגדול
רבי ירחמיאל ישראל יצחק זצוקללה"ה
מאלכסנדר
זי"ע ועבי"א

מהדורה חדשה ומאידת עיניים
מוגהת ומדוקדקת
בתוספת העמקה עם ביאורים והרחבות,
הפניות ומראי מקומות

מכון ישמח ישראל המבואר
בני ברק - כסלו תשפ"ה

ב"ה, ב' לס' לי בני ישראל עבדים עבדי הם, י"ב אייר, ז"ך למטמונים תשפ"ד

אל כל אוהבי תורה וספרי עבדיו הצדיקים המעוררים ומאירים נפשות ישראל לאמונה תמה אהבה ויראה, לטהרת המחשבה ותיקון המדות, ולהארת שבת ויום טוב וזמני קודש.

הנני בקריאה של חיבה אליכם לבוא ולהשתתף לגיבורי כח עושי דברו יתברך שמו, הנותנים נפשם להזריח מאורות תורת כ"ק מרן רבינו הק' הישמח ישראל זי"ע, ה"ה ידיד נפשי ומכובדי האי גברא יקירא מוכתר במעלות ומדות תרומיות, וברוך הכשרונות, הרה"ג החסיד מוה"ר יוסף צבי רכניצר שליט"א, עם עוזריו הנאמנים, אשר עמלים מעל ארבע שנות יגיעה ללבן ולברר מקחו של צדיק יפה יפה. הן בעצם הספר הקדוש "ישמח-ישראל" הגהתו המושלמת והדפסתו באותיות מרובעות ובהדפסתו המעולה ביותר, מחולק לקטעים וכותרות המאירות עיני הלומדים, וגם לרבות "ביאור משולב" תחת המקור בעצם דבריו הק', ומתחתיו הערות מחכימות, המשמחות לב ונפש מאירה - בהקפדה לא לחרוג ולצאת מעצם דברי הספר.

לכן סמוך ובטוח שבעזה"י ת יחדרו על ידי זה דבריו הקדושים של רבינו הישמח ישראל זי"ע ויזריחו לנפש ההוגים זקנים ונערים, להחיות נפשותם ולהלהיב לבותיהם לה' יתברך לתורה הקדושה ועבודת הקודש.

ויזכו בזה לעשות נחת רוח לאותו צדיק כ"ק מרן רבינו הישמח ישראל זצוקלל"ה זי"ע, אשר גילה שאיפתו ותקותו שדבריו הק' יתפשטו בקרב ישראל, לגלות מלכות שמים, קדושת התורה בלימודה וקיומה, ועבודת הקודש בתפילה, מעשים טובים ומדות טובות. ובוודאי יהא למליץ טוב וימשיך שפע טוב רחמים וחסדים, לשותפים הנוטלים חלק בנשיאת הנטל הכבד של הוצאה לאור של הספר הקדוש והפצתו בקרב ישראל בפארו והדרו. וכל המרבה הרי זה משובח.

אלה דברי מוקיר ומכיר טובה לכל אחד ואחד המזיל כספו וזהבו להוצאתו לאור של הספר הקדוש ישמח ישראל במהדורה מפוארת זו לנחת רוח לה' יתברך ולצדיק זכותו יגן עלינו.

תוכן עניינים מפורט

13. דבר המערכת.....

19. פתח דברך יארד.....

29. מבוא - יומין דחגובה במשנת הישמח ישראל
ישמח ישראל.....

אות א - בכח הדלקת הנרות לעורר לתשובה ולהשפיע ברכה..... א

מפני מה נקבעו ימי החנוכה על נס השמן, שהוא נס השכיח • בימי יוון לא היו ישראל ראויים לברכה מחמת שפל מצבם • עיקר הנס בהארת הלבבות, מכח הדלקת הכהן, וזוהו נמשך נס השמן • בכל הדורות זוכים להארת תשובה בהדלקת נרות חנוכה • לא נזכר חנוכה במשנה, לפי שפגמו ישראל אף ב'נשמה'

אות ב - עיקר הנס היה בראותם שאף הטבע הוא רק מבח ה'..... ז

זכות אמונת אברהם אבינו עומדת לכל הדורות • היוונים טימאו המחשבה לראות כח הטבע, וכשנצחוהו שבו וראו שהכל כח ה' • עיקר הנס היה שראו שהכל מאתו יתברך • 'תנוכה' היינו שחננם בהבטחת כח 'יהוה זוער', שאף הם יאמינו כמותו

אות ג - ע"י מסי"ג זכו לתשובה ולהארת פנים, ושמוחו בזה וזכו לנס השמן, וזו מצות הנרות שמתקנת הראיה... יב

מלבד התשובה צריך גם להתפלל לזכות להארת פנים • עיקר שמחת ישראל בנס פורים היתה על שהקב"ה חפץ בהם • מסיירות נפשם של החשמונאים כיפרה על ישראל • עיקר השמחה על שנתקבלה תשובתם וזכו להארת פנים שנראתה בנס פך השמן • המנורה עדות 'לכל באי עולם' בכל הדורות שה' מקבל התשובה, וכן הוא בכל חנוכה • ביאור נוסח 'על הנסים' כנ"ל, שעל ידי מסיירות נפש זכו לניסים, ולכך קבעו החנוכה • עיקר שמחתם בגילוי האור שמתוקף נס המלחמה, ומשמחתם זו זכו לנס השמן • החשמונאים מסרו נפשם על קדושת היסוד כדי לתקן פגם היסוד • בראיית נר חנוכה מתקדש מדברי הרשות ומתקן 'חשכות העיניים', לראות רק למען שמו • תיקנו המצוה בנרות, כי על ידם גילו שהכל נס ומחמת אהבת ה' אותם

אות ד - הדלקת הנרות מכח הבושה וההכנעה שעל ידי נס פך השמן..... כד

הדלקת הנרות מכח הבושה וההכנעה • בראות הכהן נס השמן בא לדי בושה, וזוהו האיר לבות ישראל • אף שטומאה דחווה בציבור, זכו לנס כדי שיבוא הכהן לידי הכנעה

אות ה - ע"י הכנעה והבנה שהכל מכח ה' זוכים לאור ולהשפעה לאחריו, וזהו כח שבת וליל א' של חנוכה... כז

השבת היא ה'הכנה' ומקור הברכה לימות החול • בבא השבת רואה האדם שפלותו וטעותו בחושבו שהכל כחו, ומבין שהכל מה' • בראותו שטעה, בא לידי הכנעה וזוכה לערבות השבת, המשפעת לימי המעשה • היוונים הכניסו במחשבתם של ישראל שאין חיותם מכח ה', אלא מעצמם • שבת לוי והכהנים כנגד קליפת יוון, וזה שפעל מתיתו שיראו שהכל מכח ה' • משהוארו לבות ישראל וראו שפלותם, באו להכנעה, וזכו לאור גדול לדעת שהכל מכח ה' • על ידי הכנעתם זכו שהמשיכה הארת היום הראשון לכל שבעת הימים שאחריו • תיקנו המצוה בנרות, כי היה העיקר מה שזכו על ידי המנורה להכיר שהכל מאתו • ההכנעה היא ההכנה לזכות 'לתנון' ולהיות כלי מוכן לקדושה • ההכנה לקבלת האור היא על ידי הכרת כוחות החיצונים • יום א' דחנוכה שחל בשבת כחו כפול לברכה ולהשפעה

אות ו - על ידי הדלקת הנרות זוכים לאמונה לדעת שהכל הוא כח ה', וזוהו ממשויכים ניסים..... לט

על ידי פסולת המוח, דהיינו מחשבת גאווה וכפירה, נצמחות 'קרגינים' הדוחקות את השכינה • היוונים טמאו את ישראל בחכמתם והתנשאותם לתלות הכל בכח הטבע • הידיעה שהכל כח ה' היא אמונה למעלה מההשגה, וגם ניכרת בהתבוננות בטבע עצמו • על ידי הדלקת המנורה בידי מתתיהו, זכו ישראל לשוב לאמונה השלימה • בשמחתם בישועה הרוחנית ובתיקון, זכו להמשיך את נס פך השמן לכל הימים • הנס' הוא גילוי 'מ"ה אדנ"י' - שכל הטבע אינו אלא מכח ה', וגילוי זה נמשך בכל הדורות

אות ז - המטהר מוחו מחוקירות ומחשבות זרות וזכה להמשיך חיות..... מט

על ידי תפילין של ראש זוכים לטהר המוח הממשיכה חיות • על ידי טהרת המוח ונצירתו ממוחשבות זרות וחוקירות, בזה ממשך חיות

אות ה - עיקר הנס היה בשמירת אמונת היחוד שהכל הוא מה'..... נא

מה היתה תועלת היוונים לטמא השמינים, ועוד קושיות * על ידי המחשבה שהכל בא מוכח ה' ממשכים 'הוי"ה' וחיות, לתוך ה'אדנות' הדינו עולם העישה * מוגמת היוונים לטמא המחשבה, ובה למנוע המשכת 'חיות' ל'יחול' * האמונה הפשוטה היא 'צחית' ואינה נפגמת, ובה זכו החשמונאים 'לנצח' את היוונים * בזכות 'חותמו של כהן גדול' זכו לשמור על טהרת אמונתם באחדות ה' * 'נס' הוא רמז לידיעת היחוד, שכל החיות הן ממנו יתברך * על ידי המנורה זכו לטהרת המוח הרמוזה ב'נר', ושהיא עיקר שלימות הנפש * מוגמת היוונים לטמא את המחשבה, נלמד שזה עיקר השלמת נפשות ישראל

מעלת קיום המצוות מתוך אמונה פשוטה ללא כוונות והשגות..... ס

מצות חנוכה בלילה, לרמז על אמונה פשוטה ללא כוונות והשגות * הנרות מאירים לפשוטי העם ש'עומדים בחוץ' ונמצאים ב'שוק' * האור שבקיום המצוה בבחינת 'רגל' - ללא כוונותיה

אות ט - שם 'א-ל' שביום הראשון מאיר לכל שמונת הימים..... סג

מידת 'א-ל' שבליה הראשון מאירה אף לימים הבאים * מידת 'א-ל' רומזת להתחזקות בהבנה שהכל מה' * ינקת עשוי ואלופי מניצוץ קדושה שנפל מיעקב, ומיתתם על ידי שתיקן הדעת * מלכי אדום תלו הכל בכוחם, ויעקב איבנו ויוסף הצדיק החזירו הכח לה' * ההכרה בכח האלקי המחיה הכל מבטלת את כח החיצונים * יעקב ויוסף השפיעו הכרה זו לדורות לחזק לבנות ישראל לבטוח בה' אף בשפל מצבם * כח ליל ראשון להתחזק ולבטוח בחסדי ה' שלא יעזבו אף בחיות במדרגה התחתונה

אות י - עיקר תפילתם על הנשמה ושם ה' המשותף בה, ולכך נקבעו ימי חנוכה דווקא על נס המנורה..... עא

על ידי אותיות התורה והתפילה מנגננים ומעוררים את שורשם העליון * יסוד זה נרמז במה שהקב"ה שיתף שמו 'א-ל' בשם 'ישראל' * החשמונאים השיגו יסוד זה, ועל ידי זה באו להבנה לפני מי עומדים בתפילה * בכח השגת הענין הנרמז בקבעום הפכו ו'עשו' את הימים לימים טובים' * עיקר בקשתם היתה על קידוש שם ה' המשותף ב'ישראל' * הטעם שקבעו את ימי החנוכה על נס הנרות - שמורה על הצלת הנשמה * נגילה ונשמחה 'בך' - בהצלת הנשמה ושם ה' המשותף ב'ישראל' * עיקר כוונת התפילה על שם ה' שלא יתחלל, ובה 'הוא נענה תחילה' אף הצלת גופו

אות יא - הפילוסופי ופנס הברית מטמאים המחשבה, וע"י האמונה באחדות ה' מטהרים אף המידות והדיבור..... פא

על ידי פגם הברית רצו היוונים לטמא מחשבות ישראל * בקלקול המחשבה הנרמז ב'שמינים' נתקלקל אף הדיבור המוכנה 'יחול' * על ידי חקירות השכל והפילוסופיאי טימאו היוונים את ישראל * החשמונאים תיקנו את הדיבור על ידי טהרת המחשבה באמונה פשוטה באחדות ה' * בהשגת האמונה באחדות ה' תיקנו את כל השבע מידות ואף את הדיבור * נס דלילה הראשונה בראותם שאף הטבע אינו אלא ס נסתר * על ידי מחשבות רעות כביכול נצמחות קרניים מפסולת המוח, וזה 'קרן השור'

אות יב - בכח אמונת החשמונאים זכו לניצחון ושוב לאמונה הפשוטה ולמסירות נפש..... פב

הנס ביום הראשון על ידי התעוררות התשובה שמחמתה זכו לנס פך השמן * חקירות היוונים קלקלו האמונה של ישראל ונחשכו עיניהם * היוונים יצאו למלחמה כאשר ראו שאיבדו את כח האמונה * בכח אמונת החשמונאים הצדיקים נפקחו עיני ישראל לשוב ולראות השגחת ה' * אחר תשובתם הבינו ישראל שהעיקר הוא בהצלת הנשמה ולכן מסרו נפשם

אות יג - הביטול והענה דוחים טומאת המחשבה, וכח החנוכה להאיר באדם בכל הדורות..... צא

כיצד קבעו הנס תיכף לדורות ולא חששו מקנאת האומות * אף שטומאה הותרה בציבור הוצרך הנס לדורות * חלק אלקי אשר באדם אינו נפגם אלא על ידי הגאווה * תקנתו של בעל הגאווה להתבטל לכלל ישראל * כשישראל מתאחדים, מתאספים כל הניצוצות שבהם ונעשית מדורה גדולה * בכח הביטול וההתכללות ב'ציבור', הטומאה 'נרחית' ממנו * היוונים הכניסו גאווה וטומאה במוחות ישראל על ידי הפילוסופיאי * גם ביטול לצדיקים מביא לטהרה, אך כדי לתקן הגאווה הוצרכו לביטול לכלל ישראל * נס השמן הוא לדורות, גם כשלא יהא אפשר הביטול לצדיק * 'הלל' לשון אור, וזהו 'עשאוים ימים טובים בהלל' שהוא גילוי האור בחנוכה * 'קבעום' רמז לחיבור שורש העליון כשלשלת ארוכה שקבועה' למעלה * החכמים 'קבעו' שבימי החנוכה אף הפחות שבישראל יוכל להאיר הניצוץ האלקי שבו

אות יד - ענין נס פך השמן הטהור מרמז לטהרת המוח הנדרשת לאהבת ה'..... קא

נס השמן כדי לגלות חיבתו של ישראל ב'חיוב המצוה' * 'יראה עילאה' דוקא מתוך טהרת המוח, ו'יראה תתאה' אף בחשכות * אהבת ה' דוקא מתוך טהרת המוח ותיקון פגם אהבות זרות * נס פך השמן הטהור הוא כדי שיוכלו לבוא לחיוב ואהבת ה'

אות טו - השפעת מידת 'רחום' בנר חנוכה על ידי התכללות בצדיק..... קיז

בכל דור יש צדיק הממונן בהדלקת הנרות להמשיך רחמים על ישראל. ליל שני של חנוכה כנגד שם 'רחום'. שעת כושר שבאה לאדם להיות 'רחום' עם חבריו, היא כדי שיזכה לרחמי שמים. הצדיק מעורר רחמים על הכלל והפרט, ולכן נחוץ להיכלל בו

אות טז - בהתעוררות האמת בא לביטול ולאמונה, ומעלת הצדקה בזה, ומועיל לפנס הברית..... קיח

בצדקה בחנוכה מתקנים מידות 'נצח' ו'הוד' שנפגמו על ידי ביאות אסורות. 'נצח' ו'הוד' כנגד אמת ואמונה. בחנוכה מתעוררת נקודת האמת' שבלב, המביאה להכנעה ו'אמונה'. אף מי שחטא ופגם, על ידי ההכנעה וההתכללות ב'ציבור' ה'טומאה נדחית'. ההתכללות ב'ציבור דוחה הטומאה בזכות האמונה בכח ה'ציבור'. נתנית צדקה בחנוכה מופיחה על תיקון ה'אמונה' וה'הכנעה' הנרמזים ב'הוד'. שניים שפגמו, והאחד תיקן ועלה, הוא מפני שהיה מבטל עצמו לכלל

אות יז - השפעת מידת 'רחום' בנר חנוכה לעורר בו רחמי ה' ואהבתו..... קכד

ליל שני של חנוכה כנגד שם 'רחום'. הקב"ה משפיע על האדם מידת רחמנות כדי שיתעוררו עליו רחמי ה'. בזכות הרחמנות זוכים לאהבת ה' ולעורר השפעת האבות

אות יח - 'חנוכה' מלשון 'מתנת חנים' ממידת 'חנוך', וההארה אף לדורות..... קכט

נס חנוכה באה ממידת 'חנוך', ולכן הארתה נמשכת אף בדורות הבאים ב'מתנת חנים'. 'חנוכה' מלשון 'חנוך', שאף בקשה שאינה כדון גם כן מתקבלת

אות יט - בזכות ההבנה שהכל הוא מכה עליון זוכים לנס אף שאינם ראוים..... קלג

בזכות ההשגה שהכל אינו אלא מתנת חנים זוכים לברכה. בתחילה סברו ישראל שניצחו במלחמה מחמת כוחם ועוצם ידם. זכו לנס בזכות הדלקת המנורה וההשגה שהכל בא מכה ה'. נרמז בנאמר 'אר ה' פניו אליך ויחנך', 'ולבבו יבין', 'בני בניה ימי שמונה'. דיוק לשון 'חזר' שנאמר לגבי שרה אמנו ויעקב אבינו. הדואג ומימוש משפלות עצמו, 'מעט דאגתו ויכניע עצמו להקב"ה שיחוננו'. על ידי עמל התורה זוכים לאור גדול' מעל הטבע. 'יעקב ושרה זכו לישועה כי 'החזיר' כל כח הטבע לה' ובטחו בו. על ידי הארת ההדלקה ראו שכל המלחמות הן מכה ה'

אות כ - בזכות ההשגה ש'הטבע' הוא נס נסתר זכו לנס הגלוי של פך השמן..... קמא

אף הטבע - בחינת 'אלקים', הוא רחמי ה' - בחינת 'הו"ה'. היוונים בחכמתם הטמאה החשיבו עיני ישראל מלראות שהכל הוא כח ה'. על ידי המחשבה שהכל תלוי בטבע נדמה האדם לבהמה. בכח הדלקת המנורה נפקחו עיניהם לראות שאף הטבע הוא מרחמי ה'. בזכות ה'בינה' שהכל מחסד ה', ואף היום הראשון, זכו לנס שיסיפק לימי שמננה

אות כא - לעולם יש 'שני' פתחים, הן לקדושה והן להיפוך..... קמו

נר חנוכה נרמז בחיבת 'שנתיים' - שרומזו לענין 'שני' פתחים. 'שני פתחים' היינו שתיים יש עוד 'פתח', הן לקדושה והן להיפוך. הסכנה במי שסבור שאינו יכול ליפול או להתעלות, והתפילה על כך

אות כב - ענין החושך והדינים כדי לזכור לאור ולחסד, וזה כח נר חנוכה ומוזוה..... קג

שנתיים רמזו לנר חנוכה משמאל ומוזוה מימין. תכלית ה'יסורים והדינים לעורר לתשובה. אין 'אור' אלא על ידי 'חשכות' ה'יסורים, ונרמזו בפסוקים. ב'יודעו מי מקור ה'יסורים יבין כי הכל אהבה ולטובה. התגברות החושך - אות לגילוי האור ולישועה הקרבה, ונרמזו בפסוקים. 'על פתח ביתו מבחוני' - להאיר אף ל'עומד בחוץ', ותכלית החושך להביא לאור. התגברות החושך קודם גילוי האור היא כדי להשיב החומר לשרושו. המוזהר עניינה קירוב אף מי שהרבה לפשוט, ולהשפיע לו חיות. תכלית הדינים כדי שיתירא ובוה יתחוק ויזכה להתגלות החסד, ונרמזו בפסוקים. ענין 'נר חנוכה משמאל ומוזוה מימין' לידע שאף המנוחק יכול להיוושע בחסד ה'

אות כג - על ידי הענהו זכו ל'חן' ולהמשכת חנם ב'מתנת חנים'..... קסא

כגודל השגת הארת האדם כך מבין ריחוקו מההשגה וההארה האמיתית. בהבנה זו בא לידי עונה וביטול, והיינו מידת 'חנוך'. מידת 'חנוך' היא 'מתנת חנים' אף כשאינו ראו לך על פי דין. האבות היו זכאים, אך ביקשו 'מתנת חנים', ולכן אף אנו מנקשים כמותם חנים. 'חנוכה' היינו שבכח הענהו הרמוזה ב'כה' זכו ל'חן' ולמידת 'חנוך'

אות כד - בכח האמונה ב'אור' הנסתר ב'שמאל' זוכים להסדים מ'מין עליון'..... קסז

רמוז חנוכה בראשי תיבות 'שנתיים' • לא קבעו יום טוב על הצלתם, משום שלא היו בטוחים במוחם כנגד היצר • רק כשראו חיבת עבודתם שמוח בהצלתם מהמלחמה, שידעו שעבודתם רצויה • מנס פך השמן נודעה להם חיבתם לפני המקום, שזה ענין אור הנרות • על ידי האמונה באהבה הנסתרת זכו לגילוי האהבה בנס פך השמן • אמונת הצדיקים בחסד שבייסורים מביאה ליקול רינה וישועה • בראותו שהקב"ה גומל עמו חסדים יותר מכפי שראוי, יודע שכל הטובות הן בחסד • בכח 'הארת' הדינים שב'שמאל', זוכה לחסד הרמוז ב'מוזזה שבימין'

אות כה - הצדיקים מבקשים 'מתנת חנים' כדי לעורר מידת 'חנון' לדורות ..... קעז

הארת מידת 'חנון' בליל ג' של חנוכה, והיא מלשון 'מתנת חנים' • המתייסר ואין לו מעשים טובים, תלה ויבקש בגין ביטול תורה שנגרם לו • אין הצדיקים 'תולים תפילתם' בוכיותיהם, כדי להותירם לזרעם • הצדיקים מבקשים 'מתנת חנים' כדי שאף שפלי המדרגה יוכלו לבקש כן • זכות תפילת משה עומדת לאלו שאינם יכולים להתפלל • באהבתו ה' אותנו מקבל תפילותינו ב'מתנת חנים' ומעורר מידת 'חנון' • בחנוכה מתעוררת מידת 'חנון' אף למי ש'עומד מוחין' לקדושה • אנו מבקשים לזכות לתורה ב'מתנת חנים' כדוגמת האבות שביקשו כן

אות כז - משראו חיבתם באו לאמונה ולשמחה, וגרמו לשמחה למעלה שמכוחה זכו לנס פך השמן ..... קפז

השמח בישועת ה' גורם שמחה למעלה, וזוכה לישועות נוספות • בראותם חיבתם לפני המקום שבו לאמונה שהטבע הוא מוכח ה', וזכו לנס • בזכות ההבנה שהטבע אינו אלא 'מתנת חנים' זכו לנס • 'חנו-כה' היינו שעל ידיהם נגרמה חנינה עם השכינה הרמוזה ב'כה'

אות כח - ע"י הבנעה יראה רוממות ה' וידליק הניצוץ האלקי, וזה ע"י ההתחדשות בכח הנרות ..... קצז

רמוז בתורה לשלוש ברכות הדלקת נר חנוכה • כשהיו 'מסתכלים' ומבינים שכל כוחם בא 'מלמעלה' 'היו מנצחים' • כל צדקות האדם אינן אלא מוכח עליון • אף שרואה עצמו בשפל המצב, תבונן ברוממות ה' שיכול להוציא • 'כתיבת' היינו הכנעה, ורצו רק 'למאור' והתלהבות, ולא 'למנחות' ויאוש • כשהיו 'מסתכלים' ומתבוננים בגדלות ה' שיכול לרומום, 'היו מתגברים' על היצר • 'מאין' - בחינת העונה - 'יבוא עורי', מוכח רוממות ה' • הכנעה והביטול יש בה כדי להפיח ולהעיר הניצוץ האלקי • ביאור רמוז שלושת הברכות בפסוק 'עשה לך שרף' על פי הני"ל • בהדלקת הנרות מקדישים את הימים ומעוררים הניצוץ האלקי

אות כח - היוונים רצו 'להחשיך עיני ישראל' מלהאמין בהצלת נשמתם, וע"י ענוה יכולים לעורר האהרה ..... רז

האמונה בה' שייציל 'מאירה עיניהם' בהשכח' הרוחנית • היוונים 'החשיכו עיניהם' של ישראל מהאמונה בהצלת נשמתם • בכח מידת הענוה זוכים להצלת הנשמה, וזה נעלם מהיוונים • על ידי אמונה יכולים לעורר זכות אבות • בכח האמונה השיבו הארת ה"ג מ'ימות' ש'פרצו היוונים • היוונים רצו 'לפרוץ' 'חומת האמונה' המעוררת זכות אבות • על ידי הענוה זכו לאמונה ולהארת י"ג מ'כילין דרחמי • העניו זוכה לאור ה'בינה' הנרמז ב'בני' 'בינה' ימי 'שמונה' • על ידי אור ה'בינה' זוכים לטהרת המוח ולתיקון פגם הברית • מידת 'ארץ אפים' בליל ד' דחנוכה, מעלה 'ארוכה' לחולי הנפש

אות כט - 'שבת חודש ומילה' מרמזים שהתנברות ה'חשכה' היא סימן ל'אור' הקרב ..... רכז

שבת רומזת שהתנברות ה'חשכה' סימן ל'אור' הקרב • קידוש החודש רמוז שאפילו ממצב 'קטנות' אפשר לגדול • המילה היא סימן שה' עמנו אף בהיותנו 'ערומים' ממצוות • היוונים רצו לבטל מצוות אלו כדי שיתייאשו מהיסודות הרמוזים בהן

אות ל - חכמת ישראל מוכחת ב'חודש מילה ושבת', וזאת בקישו היוונים לטמא ..... רכה

היוונים רצו לטמא חכמת ישראל הרמוזה ב'שמן' • מ'חדש שבת ומילה' מוכחת מעלת ישראל שבכוחם לשנות הטבע • בכח חכמתם הבאה מחכמת ה', זוכים ישראל לעלות מ'תהום' החטא • מחמת דבקות ישראל בדיעת הכהן גדול לא יכלו לטמא חכמתם • ריבוי ההידור בנר חנוכה - אות לאהבת ה' לישראל

אות לא - הדלקת נרות חנוכה ב'שמן יפה' 'רצון טוב', למנוע הפרעת החיצונים ..... דלז

קושיית התוספות כיצד למנוע מדברי רב הונא ש'מוותר להשתמש לאורה' • ההדלקה ב'שמן יפה' שרומז לרצון טוב' כדי שלא יאחו בו החיצונים • אחיזת החיצונים היא רק לשיטה ש'מוותר להשתמש לאורה' - שיכול לענג עצמו בשבת • מחמת הארת נרות שבת 'אינו זקוק לה' - להארת נרות חנוכה

אות לב - 'הדלקה עושה מצוה' - 'עשיית המצוה' עצמה 'תדליק' ותאיר ותוכך את לבו..... רלה

שיטת בית שמאי 'פוחת והולך' - צריך קודם 'לפחות' כוחות הרע. שיטת בית הלל 'מוסיף והולך' - צריך קודם 'להוסיף' בעשה טוב'. 'ינחה עושה מצוה' - בכח ההכנה 'ניח' רושם המצוה בקרבו לעד. 'הדלקה עושה מצוה' - בעשיית המצוה עצמה 'תדליק' ויאיר לבו. 'אור התורה' שבתוך המצוה עצמה תאיר בו את 'נר המצוה'. שיטת בית שמאי שצריך הכנה 'מחד שבך לשבתך'. שיטת בית הלל שאף ללא ההכנה יזכה לאור קדושת השבת. 'מנשה' רומז להקדמת הסרת הרע, 'אפרים' רומז להקדמת עשיית המצוה. בזמן הגלות צריך להקדים שיטת 'אפרים'. נתינת 'שמן כשיעור' - ש'שער' בלבו פחיתות ערכו. 'שמון' רומז לאמונה - ש'קים המצוה מתוך אמונה פשוטה. המקיים המצוה מתוך אמונה פשוטה כ'נער' יזכה 'לחנך' ולחדש עצמו. האמונה הפשוטה גורמת שמחה למעלה. 'קים המצוה אף ללא ההכנה, כשיטת 'הלל ולא כשמאי'. משבת וחנוכה למדנו יסוד זה. על ידי 'אור התורה' שבמצוה יזכה למונות המצוה. על ידי 'נר מצוה' - קריאת שמע במסירות נפש - זוכים ל'אור התורה'. המדליק בהנעה כ'אשה' ודאי מו'ליק כראוי. השבת רומזת להשפעת ברכה אף ללא עבודת האדם

אות לג - קבעוהו רק 'לשנה אחרת' כשראו שההארה היא אף לבעלי המדרגה..... רסג

מפני מה קבעום 'בשנה האחרת' ולמה עשו זכר דווקא לנס זה. 'לשנה אחרת קבעוהו' כשראו שהארת הנס היא אף לבעלי המדרגה. הטעם שבנר חנוכה 'נצטוו' אף בעלי המדרגה

אות לד - בהכנעה ואמונה זוכים להתחדשות וטהרת המוח הנשפעים בחנוכה..... רסו

בזמן 'חניון' והתחדשות נדרשת טהרה מוחלטת. מהארת הנס ביום הראשון, למדו לקבוע לדורות את הארת ההתחדשות הטהורה. בהכנעה וביטול לטובת העליון זוכים להתחדשות טהורה. קבעום ועשאוה' הם שני מדרגות של גילוי אורות חנוכה. 'הלל' - גילוי האור' לצדיקים, 'הודאה' - עבודת ההכנעה לפשוטי העם. בהדלקת 'כחנין הקדושים' נשפעה 'כחמה' ו'הכנעה' לטהר המח. האמונה שעל ידי ההכנעה - תיקון מידת היסוד, זוכים להשפעות. בהדלקת המנוורה זכו להכנעה ואמונה הממשיכות גילוי הארות עליונות. על ידי הכנעה זוכים לגילוי האורות ולתיקון היסוד

אות לה - כל ישראל נחשבים 'מחזירים לטהור' בכוננות נר חנוכה, זוכים לשפע מ'כתר עליון'..... רעו

נצרכו לישועה מ'רחמיך הרבים' אף שהיו בעת צרה'. לא היו ראויים לנס רק בזכות הנקודה האלקית שבהם. הנס 'בטמאים ביד טהורים' - שנחשבו כ'טהורים' מחמת חיבורם לטהור. על ידי האחדות ש'מייחדים ליבם' זוכים אף 'ושבי הארצות' לנס. בכח האחדות נחשב שכולם מייחדים המנונות וממשיכים להשפעות מ'כתר עליון'. שפע הבא מ'כתר עליון' נמשך תמיד שלא שייך שם חטא

אות לו - על ידי תיקון הדעת שבהבדלה 'דואים' פנימיות מהות נרות חנוכה..... רפד

מקדימים ההבדלה מפני 'ראיית' נרות חנוכה. ההבדלה - תיקון ה'דעת', ובכח זה יוכל 'לראות' את הנרות. בתיקון הראיה שבהבדלה יכיר תועלת ה'הארה' של ה'קידוש'

אות לז - 'לשנה אחרת קבעום' כשראו שקיבלו ה'אורות' בכזמן הנס..... רפה

הרק כשראו גילוי האורות 'קבעום ועשאוה' ימים טובים'. בזמן הנס האדם 'מתרומם' ואין לקבוע כן לדורות. בכל הניסים לא קבעו זכר לדורות, שמא לא ירצו לקבלם. קבעו זכר לחורבן רק מה שיקבלו אלו שלא ירגישו הצער כל כך. 'כפיית ההר' נצרכה לדורות הבאים שלא זכו לאור קבלת התורה. כשראו שהדורות הבאים יקבלו ה'אורות' קבעו כן 'לשנה האחרת'. 'קבעום' את אור האמונה לכל נפש 'ועשאוה' לכל זמן. בכח ההכנעה זוכים לאור החנוכה, ובזכות זה זוכים להכנעה יותר

אות לח - היוונים ליאשו את ישראל מן התשובה במחשבה שהכל תלוי בטבע..... רעו

פסול חכמת יוון - שתולים הכל בטבע. פגמו ב'שמנים' - מחשבות ישראל, ו'החשיכו עיניהם' מלראות. ה' מציל את הנמצא ב'שאו' על ידי ש'מוריד' ומעניק ה'שאו'. 'החשיכו' עיני ישראל במחשבה שלא יוכלו לעלות מ'תהום'. הנס בלילה הראשון - שהאיר ה' עיניהם באור האמונה. בכח ההכנעה זוכים בימינו להינצל מההשכלה ולשוב לאמונה

אות לט - תכלית נס חנוכה ההכרה בגדלות ה', וכן למדנו מה'תרמודאים'..... רש

אור החנוכה אפילו לאלו 'שעניניהם טרוטות' ברוחניות 'לתרמודאים'. מה'תרמודאים' למדנו גדלות ה', וכן הוא תכלית נס חנוכה. 'שלך גדולה משלהם' - שמנחוהו זכו בכל הדורות להארת 'גדולת' חסדי ה'

אות מ - אהרן בהכנתו 'הטיב' נשמות ישראל, שבכה זה יזכו לאור החנוכה...... שיד

אהרן לא הקריב בחנוכת הנשיאים ובא להכנעה, ולכן זכה להדלקת המנורה. 'להגיד שבחו שלא שינה' אף ששמע מעלת ענותותו. בנר חנוכה זוכה ל'חכמה' דהיינו קדושת המח. בכח ההכנעה זוכה להשיג גדלות ה', ובכך בא להכנעה יותר. חלישות הדעת של אהרן על השגתו בגדלות ה' - 'קיימת לעולם'. בהכנתו 'הטיב' אהרן 'נר' הנשמות לעולם שייכו ל'אור' החנוכה. כשהכניס מברכים בהכנתו 'של אהרן' זוכים להתברך מה'אין' העליון. נר ו' שהוא כנגד 'הוד שבהוד' מסוגל ביותר להכנעה

אות מא - בכח ההכנעה ינצל משליטת החיצונים, ומאחיות החיצונים באור נרות חנוכה...... שכו

מוזמור 'ושב בסתר' - שמירה מפגעים ומאחיות החיצונים באור נרות חנוכה. שם 'אהי"ה' רומז להכנעה והוא שמירה מן החיצונים. בכח ההכנעה ינצל מאחיות החיצונים ואף מאחיותם באור נרות חנוכה

בכח האמונה בהשגחה פרטית, ימשיך האמונה ללבו אף בזמני 'השכה'...... שכט

בחנוכה זכו האמונה והיא כנגד 'הוד' שרומז על 'אמונה'. בעל המדרגה זוכה לחוש את 'חכמת' האמונה גם ב'בינת' הלב. בזמן ה'חושך' מומשיכים האמונה ללב, על די האמונה שהכל מה'. בהדלקת הנרות זכו לאמונה שהכל מה', וזכו לחוש האמונה בלבם. כש'תכלה' המחשבה שהכל הוא 'רגילות' וטבע, זוכים לאמונה אף 'משתשקע החמור'. עיני התרמודאים 'תרוטות' - חשוכות, מחמת חיסרון האמונה. עיני התרמודאים 'תרוטות' - עגולות, רומז לאמונה. על ידי קביעת אור האמונה הנשפע בחנוכה, ממשיך האמונה לימי 'השכה'

אות מב - בכח ההכנעה מעוררים מידת 'רב חסד', וה' מחזר למלא בקשתינו...... שלה

בליל ו' מעוררים מידת 'רב חסד'. מהות מידת 'רב חסד' שהקב"ה מחזר אחר הדלים ברוחניות לתת בקשתם. בהכנעה והבהנה שהוא 'דל' ברוחניות זוכה לעורר מידת 'רב חסד'

אות מג - בכח האמונה באור שבתוך החושך מתרומם שם ה' ומתלהב החסד...... שמא

יכן עצמו בימי החנוכה לחודש טבת שמורה על חשכות הדינים. ייחוד המידות בכח האמונה שהחושך הוא הכנה לאור. בייחוד המידות זוכה לגלות אור החסד

אות מד - 'חנוכה' רמז להכנעה ב'חינוך' לתורה כ'נער', שהוא תיקון לפגם הברית...... שמה

הטעם שלא קיבל אביי ההלכה בתחילה. 'חנוכה' - רמז שלתורה נדרשת הכנעה ואמונה פשוטה. חוסר ההכנעה מזיקה אף לתורה, שמפסיק השפעתה. צערו של אביי היה על חוסר הכנתו. ההכנעה - תיקון פגם הברית ומידת 'הוד'. ההכנעה הרמוזה ב'הוד' היא רפואה ל'מאור העיניים'

אות מה - השפעת הארת נרות חנוכה אף למי שלא 'הטיב' גופו ונשמתו...... שנג

הטעם שמדליקים נרות חנוכה בשמנים ופתילות הפסולים בשבת. הארת חנוכה אף אם לא 'הטיב' גופו ונשמתו - נרמז ב'שמן' ופתילות טובים. המשוקע בעולם הזה 'כרוך גמי' ויעשה מצוה מיד כשזוכה להתעוררות. בכח האחדות יתבטל ה'שמן הגרוע' שלו ברוב, וישאר רושם המצוה לעד

אות מז - יחפוץ לקבל ה'חסד' על ידי שיתקן עצמו להיות כלי הראוי לקבל...... שנט

אות מז - בזכות ה'חכמה' שעל ידי הענוה זוכים להאיר אף ל'עומדים בחוץ'...... שסג

על ידי הביטול ל'אלופי' של עולם זוכים לחכמה. בכח ה'חכמה' זוכים להאיר אף ל'עומדים בחוץ'

אות מוח - חשבון הנפש מביא להכנעה ובוה זוכים לאמונה שאף הטבע הוא מה'...... שסה

הארת נרות חנוכה אף לבעלי המדרגה כש'תשקע להם החמור'. על ידי חשבון הנפש בא להכנעה, וזוכה לאור האמונה. ההליכה ביבשה שנראית כ'טבעית' אינה אלא נס סתור. עיני התרמודאים' כחות מפני שמחשיבים עצמם מציאות נפרדת מה'. מי שאינו מחובר לכלל ישראל אינו רואה ההשגחה פרטית. הארת החנוכה עד ש'תכלה' המחשבה שהכל תלוי בטבע. כששבו לאמונה זכו לכת הבחירה, וזה נרמז בריבוי סעודות ה'רשות'. ה' בורא לכל אדם צרכיו הרחניים שיוכל לעבוד לפי מצבו

אות מט - יקדים האמונה הפשוטה לחקירה, ובוה יתקן מידות 'נצח הווד'.....שעו

האמונה הפשוטה אי אפשר להפריכה. ה'אליף' הוא שילוב האמונה הפשוטה עם האמונה השכלית. באמונה ב'אלופו' של עולם יעורר מידת 'אמת' המכשיכה חיים. בכח גילוי האמונה בחנוכה 'יתאחד' עם הכלל ויתקן מידות 'נצח הווד'. חנוכה מסוגלת להתקשרות לכלל ישראל שנחשב כהתקשרות לצדיק

אות נ - 'זאת חנוכה' אף שזכה לגילוי עליון בבחינת 'זאת', עודנו ב'חיוני' ובהתחלה.....שפו

ב'זאת חנוכה' זוכים לגילוי אור ה' לעין כל ולהארת כל ה"ג מידות. אף כשזוכה לגילוי העליון עודנו ב'חיוני' ובהתחלה. 'זאת ה' היתה' הגילוי בבחינת 'זאת', אך 'היא נפלאות' ומכוסה 'בעינינו'. בזכות קיום המצות ללא השגה אנו 'כולים לבקש לזכות להשגה'. על ידי ההבנה שההשגה אינה 'מהונג' הרוחני, תוכל לבקש שתזכה למצוה

אות נא - לבית הלל ה'מעשה' הוא העיקר, ובכח ההכנעה יעורר 'מחשבת' המצוה.....שצב

ביאור מחלוקת בית שמאי ובית הלל אם 'פוחת והולך' או 'מוסיף והולך'. בתשרי נברא העולם ב'מחשבה' 'ובכח', ובניסן נברא ב'מעשה' ו'בפועל'. בהתעוררות התשובה ביום הראשון זכו להמשיך הנס 'בכח'. ב'זאת חנוכה' ניכר לעין כל גודל הנס ב'פועל'. לבית שמאי המחשבה היא העיקר, ולבית הלל המעשה הוא העיקר. הנענוע בשעת המצוה - מעשה חיצוני ללא כוונה פנימית. הלכה כבית הלל - שבכח המעשה מתוך הכנעה תעורר המחשבה. 'מנהג אבותינו בידינו' - 'נהגת' מחשבת אבותינו 'למעשינו'. על ידי הכנעה ב'מעשי דינו' יזכה ל'נעימות' המצוה. חסרון הדלקת המתגאה, שאינו זוכה להמשיך מחשבת האמת למצוה

אות נב - 'זאת חנוכה' בהכנעה והבנה שהכל ב'מתנת חיים', זוכה לגילוי הנרמז ב'זאת'.....תג

על ידי הענוה זוכים לגילוי עליון הנרמז ב'זאת'. בזכות הענוה זכה דוד למידת 'מלכות'. הגילוי הנרמז ב'זאת' הוא בזכות ההבנה שהכל הוא 'מתנת חיים' מר'. ההבנה שעודנו ב'שער' היא ה'שער' לעלות ולהיות 'צדיק'

אות נג - האמונה בגילוי האור ב'זאת חנוכה' אף שהיא 'נפלאות' מעמט.....תז

'זאת' חנוכה - גילוי עליון עד שיוכל להראות באצבע. אנו מאמינים בגילוי אף 'שהיא נפלאות' מאיתנו. על ידי שמתקן עצמו בחנוכה, ימשיך אורות חנוכה לכל השנה

אות נד כשזוכה לטעום מתיקות גילוי האור, יתפלל שיוזכה לגילוי נעלה יותר.....תזא**אות נה - בזאת חנוכה זוכים להארת מידת 'ונקה' בזכות התשובה.....תג**

בזאת חנוכה זוכים לעורר המזל העליון והתחתון. בכח התשובה הנרמזת ב'בינה' זוכים להארת מידת 'ונקה'. אף כשהוא בהשגה גדולה יזכור שעודנו ב'אליף'. על ידי ההתחברות לכלל ישראל יזכה ל'חכמה'. 'נוצר חסד' ו'פרט הצריך לכלל' - רמז שהצדיק יבטל עצמו ל'כלל'

אות נו - לבית הלל ה'מעשה' מעורר ה'מחשבה', ובכך יתקן הדלקות הימים הקודמים.....תזח

ביאור מחלוקת בית שמאי ובית הלל אם 'פוחת והולך' או 'מוסיף והולך'. לבית שמאי העיקר הוא ה'מחשבה' וה'בכח', והיום הראשון הוא ה'כח' לכל שמנות הימים. לבית הלל העיקר הוא העשיה 'בפועל', וביום השמיני ניכר גודל הנס 'בפועל'. מחמת הגלות נחשב שינון הלכה וכל מעשה קטן כהשגת ה'בינה'. בזמן הזה הלכה כבית הלל שהעשיה 'בפועל' כאילו נעשה במחשבה ו'בינה'. 'פוחת והולך' רומז שאין יכול לתקן ההדלקה שעברה והלכה. 'מוסיף והולך' רומז שאפשר 'להוסיף' ולתקן ההדלקה שעברה. 'זאת חנוכה' רומז שביום זה אפשר לתקן כל ימי החנוכה. בתשרי נברא העולם ב'מחשבה' 'ובכח' ובניסן נברא ב'מעשה' ו'בפועל'. מחלוקת הנענוע בשעת התפילה - מעשה חיצוני ללא כוונה פנימית. בימינו אין להמתין עד שיתעורר לתפילה, שעל ידי המעשה יתעורר

אות נז - בכח הענוה זוכה לתקן בחינת 'חכמה' שיוכל 'להוליד', ולכן חנוכה מסוגלת לבנים.....תל

חנוכה מסוגלת לבנים, שכן הארת 'נוצר חסד' משפיע כח ה'הולדה'. בכח ההבנה שעודנו ב'אליף' ובתחילה מתקן ה'חכמה' שיוכל 'להוליד'. 'אין שמירה' לחסדים אלא בני שמשפיל עצמו ל'קרקע'

אות נח - בכח הענוה זוכים להתחדשות טהורה, ונעשים 'כלי' לקבל השפעות עליונות.....תלג

תיקנו 'שמנות' ימי חנוכה על שמוכשר כלי מוכשר לקבל הנס. כלי 'מוכשר' לקבל השפע, יהיה 'חינוכו' מתוך טהרה מוחלטת. 'זאת חנוכה', רמז שבכח הענוה זוכים ל'חיוני' והתחדשות טהורה. ב"ג השתחוויות הרומזות לענוה ראויה זכו לקבל הארת ה"ג מידות

דבר המערכת

זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו, בהיגלות נגלות אור יקרות ונועם זיו, ספר הקדוש 'ישמח ישראל' אשר השאיר אחריו ברכה כ"ק מרן אדמו"ר רבי ירחמיאל ישראל יצחק זצוקלה"ה זי"ע מאלכסנדר, וכמאז דברו שבת בשבתו ומועד במועדו, ברוח קדשו, באימה ויראה ברתת ובזיעה, כאשר גיצי אש יוצאים מפה קדוש וטהור, עדיין הדברים שמחים ומשמחים, מאירים ומעוררים, משפילים גאים עדי ארץ ומגביהים שפלים עדי מרום, אור היקוד הם יוקדים, חוזרים ושונים ביסודות המסורות לאמונה פשוטה ולרוממות ה', עד שהפכו לנכס צאן ברזל בקרב כל בית ישראל, להחיות עם רב ולהשקות צמאי התורה והחסידות, המבקשים לדעת את ה', ובאש להבת שלהבת להלהיב הלבבות לעבודת הבורא יתברך.

מזה למעלה משני יובלות חלפו מעת אשר עלה ונתעלה למרום כמלאך אש, ורבים אומרים מי יראנו טוב, לבאר כל חמירא וחמירא בלשון קדשו ובעומק מילותיו היקודות, בכוננת מאמריו העילאיים אשר שזורים נופת צוף וכל טעם. על כן אורנו כגבר חלצינו להיכנס בכובד המלאכה להפיק רצון טוב ודבר הגון, בדיבוק חברים ובקיבוץ תלמידי חכמים ומושכי בשבט סופר, כל חכמי לב עושי כל מלאכה וחושבי מחשבות, בעלי תריסין ברזי דאורייתא, עורכי מערכה ומיישרי מסילה, בהשתדלות עד כמה שידינו מגעת בעזרת הבורא יתברך שמו, להוציא ברוב פאר והדר מהדורה מבוארת, בשפה ברורה ונעימה השווה לכל נפש, אשר ירוץ בו הקורא בהבנת הדברים, אשר יעשו מסילות בלבבו בסייעתא דשמיא.

רבות שקלנו בפלס, לראות איזו היא הדרך אשר נבור לנו, ואחר התייעצות רבה עם גדולים וצדיקים, תלמידי חכמים ואנשי מלאכה בעלי לב נלבב, בחרנו במבנה ספר זה כפי שהוא עתה לפניכם, כמתכונתו וכתבניתו, הכל כפי שהנחנו זקנים וחכמים.

לשון המחבר הובאה במלואה, בתוספת הגהה ודקדוק בתוכן הספר ובמראי המקומות הנלווים, לנפות ולזקק כל אות ותיבה בדבריו הקדושים, מתוך דפוס ראשון אשר הודפס על ידי משפחת רבינו כשנה לאחר פטירתו. עוד תיקון גדול עשינו בו, אשר פתחנו ראשי התיבות שבדבריו, וכן נוקדו כל תיבותיו. בחרדת קודש עשינו כן, ובהסכמת דעת תורה, כדי שירוץ בו הקורא ויהיו הדברים נהירים ומאירים לעין כל, וכל מחשבת המעיין תהיה ממוקדת בתוכן דברי רבינו עצמם, להבינם כיאות ושיפעלו היטב בתוככי הלב.

הוספה נחוצה ביותר היא הביאור המשולב, אשר כולל את לשון רבינו במדויק, ובין התיבות שזור ביאור נלבב בלשון צחה ונעימה. הביאור נכתב על טהרת לשון הקודש, קרוב ללשון רבינו ובסגנונו, עם השלמות מילים ועם הקדמות הנחוצות להבנת רצף הדברים ומטרתם, וכן בנייתוח מסקנת הדברים וקישורם זה בזה.

דגש מיוחד ניתן בו, אשר דברי רבינו שלכאורה מקופיא ולפום ריהטא נראים כדברים מובנים וברורים לכל, אך כאשר יעיין בהם הקורא מרישא ועד גמירא לרוב יראה כי לא עלתה בידו להבין הנקודה, וגם יוכח כי לא ישכיל ברצף הדברים אשר שזור רבינו בחכמתו נימא בנימא להביא אל הקודש. ובה ניתנה מחשבה רבה ועצה עמוקה לבאר כל סדר הדברים כיצד הם כנדבך על גבי נדבך, מהי הנחת השאלה וכיצד היא מתורצת, ואיך בנה רבינו את יסודותיו בהררי קודש מפסוקי המקרא ומדרשות חז"ל או מביאורי רבותינו, וכך עולים הדברים כולם בקנה אחד, ונבנתה עיר על תילה לתהילה ולשם ולתפארת.

זאת ועוד, לבד מהמאמרים שנכתבו על ידי הסופרים הנאמנים, כותבי התורות של רבינו הקדוש, נמצאו בין הדברים גם מאמרים רבים שנמצאו בגנוי המלך, בכתב יד קדשו של רבינו, אשר כפי הנראה כתבם רבינו לעצמו בקיצור נמרץ.

במאמרים אלו נשארה לנו עבודה רבה וגדולה בכתיבת הביאור, כי לפעמים מרוב תכלית הקיצור שנכתבו, כמעט אי אפשר להבין מיד בהשקפה ראשונה, ובפרט כשהדברים משוורים בדברי קבלה עמוקים, שאפילו לאחר הלימוד גם בעיון כמה וכמה פעמים, עדיין נשארים הדברים קשים ומחוסרי הבנה.

לזאת חגרנו בעוז מתנינו זמנים טובא, ללמוד להבין ולהשכיל את הדברים כפי מה ששכלינו הקט וידינו הקצרה משייגים, ועל פי זה לבאר את המאמרים בביאור נרחב, עד שיוכל להתקיים גם במאמרים אלו רצון צדיק, עד מהרה ירוץ דברו, שיבין בטוב ובניקל.

עם זאת, בבואנו לסתרי תורה ורזין דאורייתא שמוחכמת הקבלה, הבאנו את הנוגע לעניינינו ולהבנת דברי רבינו, מה שנוגע לענין דרכי העבודה, אך משכנו ידינו מלהיכנס בביאור העניינים גופא, ולא רק בגלל קוצר המשיג, אלא גם ובעיקר משום שזה עצמו היה מנהג רבינו, שכאשר דיבר בקדשו בשולחנו הטהור ונמשך בענייניו מדברי קבלה, היה לפתע כמתנער ומכה על השולחן ואומר 'איין לנו עסק בנסתרות'. ובזו הדרך הלכנו אף אנו בביאור דבריו, לבאר ולפתח רק הנצרך להבנת דברי קודשו.

לכל זאת הוספנו גם כותרות בראש כל קטע, אשר בהן יראה הקורא בדרך קצרה למצוא את מבוקשו, ובה יפתח לבו כאולם לראות כל דברי רבינו. בראש כל אות כתבנו בקצרה תמצית נמרצת של כל דברי רבינו באותו המאמר. ואם כי איך יוכל מי לומר שהשכיל להבין את עיקר כוונת רבינו, ומי יהין עוז בנפשו לומר מה עיקר ומה יסוד, מכל מקום

קיימנו בעצמנו המאמר 'מן הזהירות שלא תרבה להזיהר', וסוף כל סוף לא עשינו אלא לכבוד רבינו, וכמה וכמה נתייגענו למצוא השווה לכל נפש, אשר נראה כי בזה ימצא הקורא נוחם ונועם בדברי רבינו, ובזה יהמה עליו לבו לקרבה אל ים החכמה של דברי רבינו, וליאור באורן של חכמים.

בראש כל אות הוספנו גם תמצית הדברים של כל אותה האות, אשר בנויה על פי כותרות המשנה שבאותה האות, כדי שיוכל הקורא מתוך התמצית למצוא מבוקשו בהמשך האות, ומאידיך גם לאיפכא, שיוכל על ידי התמצית לסכם לעצמו כל המהלך המתבאר באותה האות. ופעמים שבא בארוכה, ומסתעף יותר מן הכותרות, להעיר לב המעיין או לתת לו את המשכיות הדברים והשתלשלותם.

דגש מיוחד עשינו בכותרות ובתמצית, לעמוד על ענייני העבודה שבדברי רבינו, הן בהוראות למעשה והן ביסוד הדברים, אשר בזה ימצא הקורא טללי חיים להוציא מן הכח אל הפועל.

עוד הוספנו הערות בעיון ובעומק ההבנה, בדברים אשר יש להרחיב בהם ולהעיר את תשומת לב הקורא, ביתר ביאור והרחבות. גם הבאנו הפניות רבות לספרי הקודש, לריבוי העושר הטמון בדברים הנפלאים, אשר מצאנו להם אח ורע בדברי רבינו ובקדמונים. מדור זה של הערות, כולל בתוכו מכל אלו ועוד, ולאשר יפרד והיה לארבעה ראשים.

א. ראשית כל ליקטנו בציונים אלו כל מקורות המקראות, עם ביאורי המפרשים בהם אשר נחזף להבנת דברי רבינו, וכן דברי חז"ל בתלמודים ובמדרשים, זוהר וספרי קבלה, ראשונים ואחרונים, ספרי מוסר ויראה, וספרי דרוש וחסידות, המוזכרים בפנים הספר בקיצור או המקבילים לדברי רבינו, והעתקנו הלשונות בשלימות, בבחינת אותיות מחכימות, כשהלומד רואה כל דבר בשלימות הלשון, הוא ממנהר להבין דברי רבינו המוסבים על לשון זה, וכן הבאת המקורות משמשת כרקע לדברי רבינו, לרדת לעומק כוונתו הנראית או להסיק העומק הטמון בדבריו הקדושים.

ב. כמו כן הוספנו ציונים, מקורות וביאורים ליסודות קדומים בתורת הקבלה ודרכי העבודה, אשר לרוב פרסומם הזכירם רבינו בקצרה בלי ציון מקורם הקדום ובלי לבאר טעמם, וכאשר יבין הלומד יסודות אלו היטב ממקורם יתווסף לו נופך בהבנת כל המאמר. פעמים שאף נתפרשו הדברים בארוכה, על מנת שתהא יד כל אדם ממשמשת בהם ומוצא בהם טעם.

ג. נדבך חשוב נוסף בציונים והרחבות, הן ההערות בהן הבאנו מקורות לביאורים שהתווספו בביאור המשולב עצמו אך אינם מוכרחים ומובנים מדברי רבינו במקום זה עצמו, וביארנוהו על פי דברי רבינו במקומות אחרים בספרו, ולעיתים על פי ביאורי ראשוני

החסידות, שמדבריהם נבוא להבין כוונת רבינו בדבריו, ולעיתים על פי המשתמע מתוך דבריו במאמר זה גופא, כפי שמוכח למעיין. לעיתים הוספנו בהערות אלו אף ביאורים בדרך אפשר בדברי רבינו שאינם נצרכים להבנת המאמר עצמו, כהשלמת הרעיון, או לתפארת המלאכה ולהרחבת יסוד דברי רבינו.

ד. אחרונים חביבים הם ההוספות וההפניות לדברי רבינו עצמו. כי הנה זאת מודעת לכל ההוגים בספר הקדוש הזה, שדברי רבינו עשירים הם במקום אחד ועשירים עוד יותר במקום אחר, יסודות רבים מבוארים כמה וכמה פעמים בספר, ולא חזרו ונשנו אלא בשביל דבר שנתחדש בה. ולכן נחוץ מאד להלומד, שבשעת לימודו יהיו לנגד עיניו, אותם היסודות שהוא לומד עתה וכתבם רבינו גם במקומות אחרים, בתוספת חידוש ובתוספת ביאור. ההקבלות וההשוואות מסייעות ביותר להבין הדומה והשונה בין דבריו כאן לדבריו במקומות אחרים, ופעמים שאף ניתן לעמוד ולהבין מפני מה אכן שינה כאן, ואיזה יסוד בא לחדד בייחוד.

לזאת יצאנו ביגיעה ועמל מרובה, ללקט נפזרים ולקבץ מתוך כל הספר, היסודות שהזכיר רבינו כאן בהליכות חנוכה, ולהגישם לפני הלומד דבר דבור על אופניו, בלשון קדשו של רבינו במקומות אחרים בספרו הקדוש. באופן שהאדם ההוגה במאמרי חנוכה, ורואה נגד עיניו ההרחבות מדברי רבינו במקומות אחרים, מקבל תמונה מושלמת בהבנת המאמר בשלימותו.

יגיעה רבה הושקעה גם באיתור המקורות וצינונם, כדי לדעת מקורם המהור של דברי רבינו. השתדלנו שלא להרבות לחינם בריבוי מראי מקומות, על מנת שלא לשוות לחיבור אופי מחקרי מיותר, אלא רק הנצרך להבנת דברי רבינו והארתם. כך גם הציטוטים והלשוונות אין כל עניינם אלא להרחיב את דעת הקורא בהבנת הענין על בוריו.

ציון המקורות ומראי המקומות רצוף לאורך כל החיבור כולו, הן בגוף דברי רבינו, הן בביאור המשולב, והן בהערות השוליים, כל דבר על מקומו בשלום.

על פי עצת חכמים נתנו הקפדה מיוחדת שלא לאבד את הייחודיות הקיימת בדברי רבינו בכל דבריו, אשר להט אש שזורה בכל מילותיו, ודבריו נוקבים שיתין עד דכדוכה של נפש, לגעת בנקודה הפנימית ולעורר את הנשמה אל בוראה. מטעם זה פעמים רבות ויתרנו על גישה מקצועית, על מנת לשמר את החמימות וגחלי האש שבכל מאמרי רבינו. כי הן זו היא עיקר המטרה, אשר יבין הקורא את הדברים לאשורם, ובד בבד תתלהט רוחו לעבודתו בוראו בכל לבו, להימשך אחר רצון הבורא, בביטול ובהכנעה, בהתלהבות ובשמחה, בכטחון ובהתחזקות בכל מצב שהוא בו לראות השגחת ה' וישועתו.

ספר זה הוא הראשון בסדרה במפעל העצום של ישמח ישראל המבואר, אשר בסעייתא דשמיא עומד לצאת לאור בקרוב, בעזרת נדיבי עם אשר נשא לבם אותם להיות מנושאי

הארון ולהאיר את המחנה - את הארץ וכל הדרים עליה באור שבעת הימים. כך זה, ממנו פינה ממנו יתד לחיבור רב הערך אשר מתעתד לפנינו.

אנו תקוה ותפילה כי חפץ ה' בידינו יצלח, ויהי נועם ה"א עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו, לברר מקחו של צדיק ולעשות נחת רוח במרומים, להרבות אור התורה והחסידות ממשנת רבינו זצוק"ל שיפוצו מעיינותיו חוצה, אשר רבים ניאותים לאורו ודבריו פרים ורבים, ובזה יתווספו ספסלי הלומדים והמעיינים בדבריו הקדושים, ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי קודשו באהבה, ולהשפיע שפע רב ממרומים לזכות לכל הבטחות נביאי האמת, עדי יבוא ינון ולו יקחת עמים, ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים, וביום ההוא יהיה אור יקרות, והיה ה' למלך על כל הארץ, במהרה בימינו, אמן.

מערכת 'ישמח ישראל המבואר'

פתח דבריך יאיר

ישמח ישראל בעושי בני ציון יגילו במלכם

ישמחו הלומדים ויתענגו ההוגים, בהגלות נגלות יין ישן בקנקן חדש, אור יקרות ונועם זיו, הספר הקדוש והבהיר המאיר לארץ ולדרים עליה, ספר 'ישמח ישראל' אשר בו דברי אלקים חיים, מפה קדוש ה' מכובד, מאורן של ישראל, משיבים האדם אל דעת קונו, הנובעים ממקור החכמה והאמת גאון ישראל וקדושו והדרו, מקור החכמה והתבונה, אור טמיר ונעלם, מארי דרזין, הגאון האלוקי, רבן של כל בני הגולה, חותמו אמת, כבוד קדושת אדוננו מורנו ורבנו הגדול, רבי ירחמיאל ישראל יצחק מאלכסנדר זצוקללה"ה זי"ע ועכ"י, בתוספת ביאורים והרחבות להבנת הדברים לעמקם ולרחבם, כאשר כמעט הכל נלקחים ונלמדים מתוך דברי רבינו העשירים במקום אחר, כדרכה של תורה אשר ממרחק תביא לחמה, כפי שיבואר בהמשך.

השיר והשבח לחי עולמים, מה אקדם לה' אכף לאלוקי מרום, הגומל לחייבים טובות שגמלנו כל טוב, כי הרבית טובות אלי כי הגדלת חסדך עלי, על הזכיה הגדולה שחננו מאוצר מתנת חנם, לברר מקחו של צדיק וקדוש רבינו הגדול זצוק"ל, וכדאיתא במדרש (ב"ר נח, ח) אמר רבי אלעזר, כמה דיות משתפכות, כמה קולמוסין משתברין כדי לכתוב בתורה 'בני חת' עשרה פעמים וכו', עשרה כנגד עשרת הדברות, "ללמדך שכל מי שמברר מקחו של צדיק כאילו מקיים עשרת הדברות", ומה אשיב לך והכל שלך, כי ממך הכל ומידך נתנו לך.

חסדי ה' כי לא תמנו כי לא כלו רחמיו, כרחמיו וכרוב חסדיו הגדיל לנו, שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה, להוציא לאור עולם כרך ראשון מספרי 'ישמח ישראל המבואר' בבחינת תורה מפוארה בכלי מפואר, כראוי וכיאה לכבודה ותפארתה של תורה. אשר בעזרת הבורא יתברך שמו ויתעלה, נכתב ונערך בחיל ורעדה, בכבוד ראש וחרדת קודש, בהעמקה ועיון רב, בליבון אחר ליבון, וזיקוק אחר זיקוק, סולת נקיה מנופה למעלה מ"ג נפות, בצירוף סגל חבורה, אנשי תבונות חכמי לב, עושי מלאכת הקודש, בהתמסרות ימים רבים וגם לרבות הלילות, בעמל ויגיעה רבה, למען המטרה הקדושה, הן בעצם הספה"ק 'ישמח ישראל' הגהתו

א. התוארים הם כפי הנוסח שכתב כ"ק מרן אדמו"ר תפארת שמואל זי"ע בשער הספר 'ישמח ישראל', וכ"ק מרן אדמו"ר האמונת משה זי"ע בשער הספר 'מאורן של ישראל'.

המושגלמת והדפסתו המעולה ביותר, וגם לרבות 'ביאור משולב' תחת המקור בעצם דבריו הק', ומתחתיו הערות מחכימות, המשמחות לב ונפש מאירה, בהקפדה שלא לחרוג ולצאת מעצם דברי הספר (מתוך לשון כ"ק מרן האדמו"ר שליט"א במכתב קדשו), כי אין חקר לגודל העמקות ורב טוב רזי דרוזין הצפון וטמון בהם, ואין לנו אף לא אחד מני אלף משיעור חכמתו הגדולה והנפלאה, וכל שכן מיראתו קדושתו וטהרתו הקודמת לחכמתו. ועתה בהיפתח לנו אחד השערים משערי אורה זו תורה, נגיל ונשיש בזאת התורה כי היא לנו עוז ואורה.

וזאת למודעי, כי הגם שהספר הקדוש נכתב באופן השווה לכל נפש, וכל אחד בלי יוצא מן הכלל יש לו תועלת גדולה ועצומה מלימוד בספר זה, עם כל זאת דברי רבינו זי"ע גבוהים ורמים, עמוקים מארץ מדה ורחבים מני ים, מלבד כל הני רזי דרוזין הטמונים בהם, ולכן לרוב קשה מאד ללמוד את הספר הקדוש בהעברה בעלמא מבלי לרדת לעומקם של דברים אף בדרך הפשוט. על כן כתבתי לעצמי גליונות או קונטרסים עם ביאורים והערות, אמנם לא עלתה על דעתי לחלקם ביעקב ולהפיצם בישראל, אבל הבוית"ש מסבב כל הסיבות סיבב שיצאו לאור עולם כמה מקונטרסים אלו, עד שנתבקשתי על ידי רבים וטובים מבקשי ה' להתמיד בכתבת הביאורים על עוד מאמרי רבינו, ואחר כך הגיעו קונטרסים אלו גם לפני שולחן מלכים - מאן מלכי רבנו, וב"ה שהדברים נשאו חן בעיניהם וסמכו ידיהם עליו, והם הם שעודדוני וזירזוני בחיבה יתירה, והאיצו בי ללא הרף לערוך את הדברים ביתר שאת ויתר עוז, ולהעלותם על גבי ספר, כי דורנו הוא דור של מבקשי ה', אשר לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמוע דבר ה', ובכל תפוצות ישראל נתקבל ספרו הק' בחיבה יתירה, וכולם חפצים ללמוד להבין ולהשכיל ביתר ביאור והבנה. מה גם שהספר הקדוש נקרא בשם 'ישמח ישראל' אשר כשמו כן הוא, שדבריו הק' משמחים כל לבי, וככל שהשמחה מגיע יותר בעומק המוח והלב, כך השמחה יותר שלמה ואמיתית, וממילא היא גם יותר מתקיימת ועומדת לעד. וכך כותב רבינו זי"ע בלשון קדשו (וארא אות ג): "כאשר הדברי תורה יוצאים מפי גדול וקדוש, בקדושה ובטהרה, באימה וביראה, ברתת ובזיעה, כנתינתן מהר סיני, או

ב. בהקדמה לספה"ק ישמח ישראל, כותבים אחיו וגיסי של רבינו בתוך דבריהם" וקראנו שם הספר 'ישמח ישראל' על שמו הקדוש, ועל פעולתו הק' שאמר בימים האחרונים קודם הסתלקותו, שהיה עובד על מדת השמחה לשמו לבבות ישראל... בגודל אהבתו אהבה עזה, ומסירות נפשו בעד כללות ישראל, המציא מזור ארוכה לנגעי לבבם, והופיע בקרבם רוח חיים ושמחה ויוצאים משם שמחים". ובהקדמה לספר 'מאורן של ישראל' (שבו מלוקט מאמרי של רבינו זי"ע שלא נדפסו בסה"ק ישמח ישראל) כותב כ"ק מרן האדמו"ר בעל אמונת משה: קראתי שם הספר 'מאורן של ישראל'... גם כי היה רבינו זצ"ל המאורן של ישראל במלוא מובן המילה... בדבריו הק' חיזק לבבות נשברות והופיע בקרבם רוח חיים ושמחה.

ג. כפי שאמר מרן אדמו"ר בעל תפארת שמואל זי"ע בשולחנו טהור ביומא דהילולא של רבינו זי"ע בלשון קדשו: כ"ק מרן אדמו"ר [הרבי הזקן] זי"ע אמר עליו שהוא טהור, וטהור הוא נצחי עד עולם, כמו שנאמר 'יראת ה' טהורה עומדת לעד'.

קול ה' חוצב להבות אש, ושורף כל המסכים ומחיצות המבדילות, ונכנס ללב השומע, ופקודי ה' ישרים ומשמחי לב השומע..."

הגה"ח רבי מנשה פריימאן זצ"ל, אחד המיוחד שבחבורה מבין כותבי ספר הקדוש הזה, זכה בעצמו לשמוע את הדברים הקדושים והלוהטים יוצאים מפי רבינו בקדושה ובטהרה בבחינת 'תורה שבעל פה', וזכה לכתבם ולעורכם בבחינת 'תורה שבכתב'. בספר תפארת ישראל (אות שסט) נמצא כתוב, שהעיד האי ספרא רבא, שנצטווה מאת רבינו בעצמו באיזה אופן יהיה כתיבת הספר.

וכך אמר לו רבינו: היות שיש אנשים הטרודים על המחיה ועל הכלכלה, ורוב היום נמצא ראשם ורובם במסחרם ועבודתם, ממילא כשהם יבואו לעיין בספר, לא יהיה להם הזמן והמוח, ללמוד את הספר בעיון, ולהתעמק בביאור הדברים שנכתבו שם בקיצור, לכן הוא מבקש ממנו, שיראה לכתוב הדברים באריכות ובביאור רב, באופן שכל הלומד בו יוכל להבין מיד כוונת הדברים, ולא יצטרך להתעמק כלל, רק 'עד מהרה ירוץ דברו, שיבין בטוב ובניקל'.

על כך אמר לי כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א, כי אכן בדור ההוא דור דעה היו הדברים ברורים ומאירים כראוי, אבל בדורנו אנו אשר החושך יכסה ארץ, נחלשו השכליים ונתמעטו הלבבות, צריכים לקיים רצון הצדיק, להעלות הדברים מחדש בתוספת ביאור והבנה, במהדורת מאירת עינים ומשובבת נפש.

מתוך כך, הנני העני ממועש נרעש ונפחד, קיימתי בעצמי 'מצוה לשמוע דברי חכמים', תמכתי יתדותי בכוחו של אותו זקן רבינו זי"ע ובכוחם של צדיקי הדור ובכח זמות הרבים, וקרבתי אל מלאכת הקודש בלב הומה ונרגש, בצירוף קיבוץ תלמידי חכמים ספרי רבא ורשמי רשוותא ומושכי שבט סופר, חכמי לב עושי כל מלאכה וחושבי מחשבות, להשתדל עד כמה שידינו מגעת בעזרת הבורא יתברך שמו, לערוך את המאמרים בתוספת ביאור, בלשון השווה לכל נפש, בשפה ברורה ונעימה, עם הערות בעומק העיון וההבנה, הרחבות והפניות, ציון ומראי מקומות, הקבלות והשוואות, רובם ככולם יסודתם בהררי קודש מתוך דברי רבינו עצמו העשירים במקום אחר, ובמקום הצורך לגופו של ענין הוספנו עוד משאר ספרי רבוה"ק גדולי ומאורי החסידות, המאירים את הדברים, למען ירוץ הקורא בו, וימשך

ד. ואכן כבר בשנת תש"נ עורר כ"ק מרן אדמו"ר בעל אמרי מנחם זי"ע על הצורך להדיר מחדש את הספה"ק ישמח ישראל, ומאז במשך שנות דור כבר הופיע כמה מהדורות חדשות ומתוקנות, וכל פעם הוא מוסיף והולך בתיקונים והשלמות עוד ועוד, כדבר שאין לו סוף. ועוד יצויין בזה, שרבינו זי"ע השתוקק גם שיהיה הספר נדפס בכליל היופי והגה"ה מדויקת כפי שכותב ומעיד המדפיס הראשון של הספר ר' אליעזר גוטשטאדט ז"ל (בעמוד השני של דף השער): למען גודל חבת וקדושת הגאון הקדוש אדמו"ר זצלה"ה זי"ע שספרו יהיה נדפס בכליל היופי ובהגה"ה מדויקת, יסדתי בית-דפוס ראשונה בפה עיר לאדו' להדפיס ספרי קודש, ותול"ת שזכני להפיק זממי על הצד היותר טוב.

לרצון הבורא יתברך שמו על פי משנתו של רבינו זי"ע, בקידה והשתחויה, בביטול הישות ובהתרוממות הלב, עם עיניו למטה ולבו למעלה מול הדר גאונו, עם כל המסתעף מכך, עדי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים.

ועוד זאת למודעי, כי למרות שכמעט רוב הביאורים וההוספות הם מתוך דברי רבינו מבלי להוסיף ולגרוע מעצם דבריו הקדושים, עם כל זאת בל יטעה אדם לחשוב שביאור זה משיג ותופס את עומק ורוחב המושג של דברי אלוקים חיים אלו, ואם אין לנו שום מושג כלשהו מי ומה הוא מלאך, על אחת וכמה וכמה שאין לנו שום מושג כלשהו ואף לא אפס קצהו ברבנו ככל הצדיקים קדושים וטהורים, העומדים ברום עולם, שהם גדולים הרבה יותר ממלאכי עליון שרפי מעלה, מה גם שכל דברי רבינו שהיה גאון אמיתי ובקי עצום ברוחב ובעומק כל חלקי התורה, בנגלה ובנסתרי, ובעל השגה ובעל עבודה במדרגות

ה. בשנת תרנ"ה, בשנה הראשונה לנשיאותו ולאב"ד ורב באלכסנדר, באה לפניו שאלה חמורה בעיני אישות, רבינו בירר את ההלכה כיד ה' הטובה עליו, ממקור התלמוד, הראשונים והאחרונים, משהעלה תשובה ארוכה ופסק דינו עלי גליון, שלח אותו להגאון הגדול, רבי חיים חזקיהו מדיני בעל 'שדי חמד', כדי שיסכים עמו בהוראתו, והתנה תנאי במכתבו, שלא ידפיסנו השדי חמד בספרו. בתשובה לכך, שלח בעל 'שדי חמד' מכתב זה:

ה' שמות תרנ"ה.

כבוד קדושת הרב הגאון הגדול, שר התורה והיראה, הצדיק המפורסם, פאר ישראל וקדושו, נזר אלוקיו על ראשו, חכימא דיהודאי, רביה דעמיה ומדברנא דאומתיה, כקש"ת מוהר"ר רבי ירמיהו ישראל יצחק אב"ד ורבי באלכסנדר שליט"א.

דברי כ"ק גאונו וסברות עמוקות שלו, נחמדים מזהב ומפז, ואינו צריך לידי ולדכותי, וה' עמו והלכה כמותו, ולהרגיע רוחו הטהורה, שלא אעשה דבר שלא כרצונו חלילה, ולמען לא יהא נוקף לב צדיק אחת מני אלף, הנני שולח בחזרה את גוף מכתבו, ואבקש מכבוד קדושת גאונו להודיעני מקבלת מכתבו, ותנוח דעתי. ואי"ה אחר השבת, אכתוב להשו"ב דסבאסטפול כפקודתו, ואבטח בצדקתו שיתקיים משאלתו.

דוש"ת וטובתו ומתכבד בקרבתו
הצעיר חיים חזקיהו מדיני
המכונה החו"מ.

עוד בהיותו אברך צעיר לימים נפגש פעם עם הגאון רבי חיים אליעזר ווקס בעל 'נפש חיה' מוורשה, ועם רבי יושע בער סולובייצ'יק מבריסק בעל 'בית הלוי', שני הגאונים פלפלפו פלפול עמוק בתורה, ורבינו העיר שם איזה הערה [אף שרבינו הסתיר תמיד את גדלותו בתורה, יצא מגדרו למען כבודו של הנפש חיה]. בתחילה לא קיבל הבית הלוי את דבריו, אך כעבור שעה ארוכה אמר שהאברך הצעיר מאלכסנדר קלע אל האמת, והצדק עמו. לאחר תקופת זמן פגש הבית הלוי אחד מחסידי אלכסנדר, ואמר לו בהתפעלות: "בנו של הרבי שלכם הוא מן הלומדים הראשונים במעלה בכל פולין!"

הגאון רבי יעקב דוד ווילוסקי, בעל 'הרידב"ז' מצפת היה מפורסם כבקי עצום בתלמוד ירושלמי, ואף כתב עליו פירוש ידוע. פעם שמע שרבינו עסק הרבה בנעוריו בלימוד ירושלמי, על כן הגיע לאלכסנדר לשוחח עמו

גבוהים ורמים שלא לפי ערכנו ומושגים שלנו כלל, לא מיניה ולא מקצתיה, כפי שאמר עליו הרה"ק האדמו"ר הזקן מסאדיגורה זי"ע, 'פון קאפ ביז פיס און פון פיס ביז קאפ איז ער בלויז קאפ' - מראשו ועד רגלו ומרגלו ועד ראשו אינו אלא ראש בלבד!, והגה"ק בעל השדי חמד הגדירו בתואר: 'הרב הגאון הגדול, שר התורה והיראה, פאר ישראל וקדושו' הרי שכל דבריו הקדושים בלולים ומתובלים מעשה אורג מכל ד' חלקי התורה, פשט רמז דרש סוד, והכל באופן נסתר כל כך עד שהחלק של עומק הדברים הם בבחינת 'סתום מרובה על העומד', למותר לציין את גודל המרחק שבין עומק המושג לקוצר המשיג, הרבה פחות מננס לגבי ענק. וביותר לפי מה ששמעתי מפה קדשו של כ"ק מרן האדמו"ר ה'אמרי מנחם' זי"ע, שכמעט בכל פעם שהיה לומד בספר הקדוש 'ישמח ישראל' היה מוצא דבר חידוש, או הבנה מחודשת, או הבנה עמוקה יותר, בבחינת 'אין בית המדרש בלא חידוש'.

לכן דעת לנבון נקל שכל מה שנתבאר ונכתב בספר אינם בגדר 'הביאור' של הדברים [בה"א הידיעה], אלא הם רק כתוספת ביאור על קצה המזלג ממש מעט מזעיר, ואינם אלא בגדר של 'תן לחכם ויחכם עוד', ויותר ממה שכתוב כאן אפשר להוסיף עוד כהנה וכהנה... וכן גם הביאור המשולב בתוך דברי רבינו הם לתועלת הלומידים, למען ירוץ הקורא בו, כפי רצונו ובקשתו של רבינו כמובא לעיל. וכולם כאחד הם בבחינת 'יש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב' (תהלים קיט, קסב), וכפירושו של מרנא ורבנא הבעל שם טוב הקדוש זי"ע על כתוב זה (הובא בספה"ק 'אור יצחק' להרה"ק רבי יצחק מראדוויל זי"ע יתרו קסט) בדרך משל לאדם שמוצא אוצר גדול של כסף וזהב הרבה מאד, ולוקח משם הרבה מן האוצר ככל אשר יוכל שאת, והגם שהוא שמח מאוד על האוצר שמוצא, עם כל זאת אין לו תענוג כל כך מזה, מפני הצער שיש לו על כל מה שהשאיר שם ולא יכל לקחת עמו. וזהו שאמר דוד המלך ע"ה, 'יש אנכי על אמרתך' - על התורה שנקראת 'אמרתך' יש לי שמחה גדולה, אבל השמחה

בסוגיות שונות. כשיצא מן הקודש לאחר המפגש הראשון, היה נדהם מגדולתו התורנית. שעלה על כל מה ששמע אודותיו, ופנה לבית המדרש ואמר לחסידים: אני חשבתי שלמדתי היטב את הירושלמי, עתה אני רואה כי רבכם הוא זה שלמד אותו כהלכה. מרוב התפעלות נשאר באלכסנדר עוד כמה שבועות, ומדי יום ביזמו נכנס לרבינו לשוחח בדברי תורה, הוא לא היה יכול לכבוש את התפעלותו העצומה, ולא פעם התבטא לפני החסידים: "מרבכם אתם יכולים ללמוד, לא רק מדות טובות ויראת שמים, אלא בעיקר תורה, שהרי הוא גאון עצום". לפני שעזב את אלכסנדר, נכנס לקחת ברכת פרידה, באותה הזדמנות שאל את רבינו: מנין יודע הרבי כל כך טוב את הירושלמי? הרי אף פעם לא רואים אותו לומד? השיבו הרבי בבת שחוק על פניו: "וכי רוצה אתה שאגלה לך את הסוד? הרי אז גם אתה לא תלמד!"

1. אם רבינו שכל דבריו אמת וצדק, הגדיר את עצמו לגבי אביו כ"ק מרן רבינו הזקן זי"ע, שהוא כננס לפני ענק, אנו מה נענה אבתריה, והוא דבר נפלא מפלאי תמים דעות, החונן לאדם דעת, אפילו גם למי שאינו אפילו לא כננס, שיהיה לו איזה הבנה קלה וקלושה בדבריו הקדושים, שהם דברי אלקים חיים, וברוך המלמד תורה לעמו ישראל.

היא 'כמוצא שלל רב', כמי שמצא שלל רב שיש לו צער רב מכל הנשאר אחריו במקומו, והדברים ראויים למי שאמרם.

כמו כן הננו מודיעים ומבקשים בשער בת רבים, כי למרות היגיעה העצומה, ההשקעה והמאמצים המרובים לילות כימים במהדורה זו, בדמים תרתי משמע, והרבות תפילה שתשרה שכינה במעשה ידינו להוציא דבר ומתוקן בלי שום תקלה ומכשול ח"ו, אולם אחרי ככלות הכל שגיאות מי יבין, ומי יאמר זכיתי ליבי, לכן כל תקלה וטעות שימצא בכל אחד ואחד מחלקי מהדורה זו לא יתלה החסרון אלא בנו, ויואל בטובו להאיר ולהעיר את ליבנו, להגדיל תורה ולהאדירה, וטוב עין הוא יבורך.

כאן המקום להביע ברכה עם רגשי לב פועמים ורחשי תודה והוקרה לכל הני שלוחי דרחמנא העושים והמעשים והמסייעים במלאכת הקודש, בהוצאת החלק הראשון בסדרת ספרי 'ישמח ישראל המבורא'. ה"ה חברי המכון ובראשם וראשון הרב אברהם מרדכי טאומן והרב בנימין כהן שליט"א, יחד עם כל שאר החברים עושי מלאכת הקודש איש על מחנהו ואיש על דגלו, כל העושים והמעשים, כל אחד ואחד בשמו הטוב יבורך מעו"ע, זכות תורתו וצדקתו של רבינו זצוקלה"ה וזכות הרבים של אלפי לומדי דבריו הקדושים, יגן עליהם ועל ביתם וכל יוצ"ח, ועל כלל ישראל עד עולם בכלל ועל העוסקים בתורת רבינו בפרט, להתברך ממקור הברכות בשפע ברכה והצלחה, ובכל מיני השפעות טובות ברו"ג.

כחלק היורד למלחמה וכחלק היושב על הכלים יחדיו יחלוקו, התודה והברכה עם הוקרה והכרת הטוב נברך ברכת שמים מעל, לכל הני תמכי דאורייתא, אשר באו לעזרת ה' בגיבורים, הנושאים חלק בנטל הכבוד של ההוצאה לאור והפצתו בקרב ישראל, ומוזילים כספם וזהבם למפעל הקדוש הזה ובפרט להצלחת מהדורה זו בפארו והדרו. "רבינו זי"ע יהיה בודאי למליץ טוב עבורם, להמשיך עליהם שפע טוב רחמים וחסדים, בריאות הגוה"נ לאורך ימים ושנים טובות, בני חיי ומוזוני רוויחי, מלא חפניים נחת דקדושה מכל יוצ"ח, וכל מיילי דמיטב" (כת"ק כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א במכתבו למהדורה זו) אכ"ר.

ברכה מיוחדת כפולה ומכופלת לראש משביר, לאיש אשר רוח בו מחולל כביר. כבוד הרב המפורסם בשער בת רבים, במפעליו הגדולים בתורה ועבודה וגמילות חסדים חי ורב פעלים. עושה ומעשה, ורץ בדיצה לכל דבר שבקדושה, מזיל מים מדליו למרנן ורבנן ומשכיל אל דל לתומכו בדעת ובתבונה בלא בושה. כבוד הרבני הנגיד המכובד, מוקיר ורחים רבנן

ואיהו גופיה צורבא מרבנן, מוה"ר רבי אליעזר קעסטנבוים שליט"א רב ונשיא דק"ק וכוללי 'דמשק אליעזר'. אשר זכה ראשון בקודש לפתוח פתח טוב, להיות פטרוני הכרך הראשון של ספרי ה'שמח ישראל המבואר'. בדין הוא שיטול שכרו משלם, זכות רבינו הגדול מאורן של ישראל, ירבה ויגדיל אורו וקרנו להמשיך בעבודת הקודש ביתר שאת ויתר עוז, מתוך בריות גופא ונהורא מעליא, במנוחת הדעת ושלוות הנפש. וזכות יעמוד לו ולכל בני ביתו וכל הנלוים אליו, לרב טוב וחסד, לברכה והצלחה בכל מעשה ידיהם, מתוך שובע שמחות נחת דקדושה מכל יוצ"ח לאורך ימים ושנים טובות אמן סלה.

נודה לשמך בתוך אמוני, בזה היום שקוינו לו, נגילה ונשמחה בישועתו, יהי רצון מלפני אבינו שבשמים, כשם שעד הנה עזרונו רחמיך ולא עזבונו חסדיך, וזכינו בס"ד מרובה על כל צעד ושעל לסיים כרך זה בשעטו"מ, כן אל תמשנו לנצח, אלה וכאלה יוסיף עמנו, להגדיל שמו הגדול הגבור והנורא שנקרא עלינו, ונזכה ללכת מחיל אל חיל, להמשיך ולהשלים את כל שאר הכרכים בתורה ומועדי השנה, שתשרה השכינה במעשה ידינו שלא יצא שום תקלה ומכשול מתחת ידינו, ולעשות בזה נחת רוח להבורא יתברך שמו, ונייחא ועילוי לנשמתו הטהורה של כ"ק מרן רבינו צוקלה"ה, וימליץ טוב בכללות כל ישראל, בעדי ובעד נו"ב תחי' אשר משמיא קא זכו לה שיש לה חלק גדול בכל מה שזכינו להגיע עד הלום, כה יתן ה' וכה יוסיף ותהי משכורתה שלמה מאת ה', ונזכה יחד לאורך ימים ושנים טובות בבריאות הגוף והנפש, למלוא חפניים נחת דקדושה מכל יוצ"ח מתוך מנוחת והרחבת הדעת ושלוות הנפש וכט"ס, ובזכות הלימוד בספה"ק של רבבות עם בני ישראל נזכה כולנו להאיר באור תורתו, לבוא לידי מעשה, לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי התורה הזאת, ללכת בעקבותיו ובדרכיו ולהדבק במדותיו, לעשות רצון אבינו שבשמים כדת כראוי וכנוקן, ביראה ואהבה ובכל מידה נכונה, בשמחה ובטוב לכב מרוב כל.

י'ראיך יראוני וישמחו כי לדברך יחלתי. שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב. מזקנים אתבונן כי פקודיך נצרתי. חסדך ה' מלאה הארץ חוקיך למדני.

י'הי רצון מלפני אבינו שבשמים. שלא יצא שום תקלה ומכשול מתחת ידינו. רצון עבדך לעשות נחת רוח לך יוצר הכל, ולערוך שיח מי יתן ותשמח בפועל כפיך. אדון הכל, הדורש לעם דורשיך, לא תתפרש מן ואל נפרוש ממך. לך ידיד נפשנו כל מאוינו, אתה שמחת לבנו וכל טובתינו, הן נכסוף נכספנו לשרת פניך.

זכנו לקדש רמ"ח אברינו, לב ורוח נכון חדש בקרבנו, לאור בנועם אור זיו שכינתך, ואם כי נתמעטו השמחה והחשק בעבודתי באורך גלותי, אבל הבט נא יוצרי אל מקור ושורש

נשמתי. יחידתי. אנא אבקשך. הגלה נא אלי ברוב חמלתך. והאר עלי מנועם זיו תפארתך, כי הומה לבי אל דודיך. עזרני לטהר רעיוני ולבבי למען אדע שפלות ערכי ולהתבונן תמיד בגדולתך. יתגוללו עלי רחמיך והחיינו במתיקת זכרך, ולעולם לא אתפרד מאהבתך. (הבקשות מתוך תהלים קי"ט, ומתוך התפילות ובקשות של החרדים ושומר אמונים זי"ע).

ברוך רחמנא דסייען בבירוד מקחו של צדיק בחלק הראשון של המועדים מתורת רבינו מאורן של ישדאל זי"ע ועבי"א

ובזכות הפצת מעיינותיו חוצה הנובעים ממעיינו הקדוש והטהור של מרן הבעל שם טוב זי"ע, נזכה להבטחת וקיום היעוד של "אימתי קאתי מר לכשיפוצו מעיינותיך חוצה", ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים, ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דיבר, השתא בעגלא ובזמן קריב בב"א.

יוסף השי"ת לנו ויגיענו למועדים ולדגלים אחרים וכל פרשיות התורה
צבי וחמיד ודגיג דילאון בלעותא, צבי ואתרעי בן זמסר לן אודייתא

זעירא דמן חבריא

מודה על העבר וצועק על העתיד

יוסף צבי בן בריינדל ואאמו"ר ר' בנימין

רכניצר

מבוא

יזמין דחנוכה במשנת הישמח ישראל

מעלת יקרת קדושת הימים וסגולתם, כח הדלקת נר חנוכה ומהות עבודה, כבימים ההם בזמן הזה

במשנת כ"ק מרן רבינו הישמח ישראל זי"ע

מיוסד על פי כל מאמריו של רבינו בימי החנוכה

הקדמה ♦ א. פתח דבר – מעט מן האור דוחה הרבה מן החושך ♦ ב. 'כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל' – מלחמת החושך עם האור ♦ ג. 'ועתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם' – ההצלה 'על ידי כהניך הקדושים' ♦ ד. 'קבעו שמונת ימי חנוכה' – מהות הנס בלילה הראשון ♦ ה. 'מאי חנוכה' – ענין השם 'חנוכה' ומהות העבודה בימי חנוכה ♦ ו. 'וצונו להדליק' – הכנה להדלקת נרות חנוכה ♦ ז. 'כוונות הברכות' – להדליק, שעשה נסים, ושהחיינו, וכוונת הייחודים ♦ ח. 'מוסיף והולך' – ייחודיות כל נר של חנוכה בהשפעתו וסגולתו ♦ ט. 'שבת חנוכה' – הכח המיוחד של שבת חנוכה ♦ י. זאת חנוכה – 'בזאת ידעתי כי חפצת בי' ♦ יא. 'בימים ההם בזמן הזה' – תוקף וסגולת מעלת יקרת ימי חנוכה

הקדמה

'כי אתה אלקי מעוזי, למה זנחתני, למה קודר אתה'לך בלחץ אויב. שלח אורך ואמתך המה ינחוני, יביאוני אל הר קדשך ואל משכנותיך. ואבואה אל מזבח אלקים אל א-ל שמחת גילי, ואודך בכנור אלקים אלקי. מה תשתוחחי נפשי ומה תהמי עלי, הוחילי לאלקים כי עוד אודנו ישועת פני ואלקי' (תהלים מג, ב-ה). דומה כי ניתן לראות בדברי נעים זמירות את מהלך דברי רבינו הישמח ישראל זי"ע לחנוכה, אשר מאמריו הם בבחינת 'שלח אורך ואמתך המה ינחוני', למצוא את האור הטמון בימי החנוכה, אשר הפציע בימי חשמונים, ועודו קיים בכל שנה ושנה ובכל אחד ואחד מיישראל, ואשר בכוחו על ידי נרות חנוכה וקדושת הימים לגבור על כל המוניעים והמסתירים, לנצח את אויבו השוכן בתוכו ואורב לו להפילו, ועל ידי עוצם קדושת הימים ביכולת האדם לצאת מהליכתו קודר בצל היצר הלוחץ והדוחק, וכאשר נמצא האדם בשפל המצב וקורא הוא 'למה זנחתני', מאיר לו הקב"ה באלו הימים באור עליון, ועל ידי אור האמת יכול לצאת ממיצר, ולראות כי בכוחו להתהפך באחת בחסדי הקב"ה,

להתרומם ולבוא אל הקודש, ולבוא אל מזבח אלקים ועבודתו. ועל זה צריך להודות בכל לבו, על ריבוי החסדים להם זכה, אשר לא לפי דרגתו הושפעו עליו רוב טובות בגשמיות וברוחניות, ומעתה ידע האדם כי הקב"ה הוא זוקפו משחות נפשו לעפר, למען יוחיל ויקוה לישועת ה', וידע כי הכל מחדו וטובו יתברך, לזכות להארת פניו וישועתו עולמים.

מבוא זה מהוה למעשה מעין סיכום של עיקרי תורת רבינו, במהותם של הימים העילאיים וגודל יקרתם, לבאר שגב מעשה הדלקת נרות חנוכה, ומה עומק הנס אשר נעשה בימים ההם בזמן הזה, בניצחון המלחמה והארת הפנים בנס פך השמן הטהור.

לאשר דברי רבינו מאירים כשלעצמם, אמרנו כי דינו להביאם כפי שהם, וכל הרואה מיד אומר ברקאי, ליאור מאורן של חכמים כפי שהם בלשונם, ברוך שבחר בהם ובמשנתם.

אכן בתחילת העניינים הראשונים נרחיב מעט יותר, כדי שיתבהר מהותה של תקופת מלחמת היוונים והחשמונאים עד ליום הניצחון בכ"ה כסלו, שהוא עיקר תוקף הנס על ידי נס השמן של חנוכה ופעולתו בלב כל ישראל. שאר הדברים יובאו בדרך קצרה, בבחינת שער כניסה וטעימה מיערת הדבש של מאמרי רבינו זי"ע על ענייני חנוכה, ותן לחכם ויחכם עוד בגוף דברי רבינו אשר בספר הגדול הזה.

א. פתח דבר – מעט מן האור דוחה הרבה מן החושך

כרקע לדברי רבינו בכל ספרו, מן החובה להביא את דברי הרמב"ם הנהירים, שתיאר את הלחץ זה הדחק שבו היו נתונים ישראל, וכיצד גברו על הרשעים בנס ופלא שעשה עמהם הקב"ה:

בבית שני, כשמלכי יון גזרו גזרות על ישראל, ובטלו דתם ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצוות, ופשטו ידם בממונם ובבנותיהם, ונכנסו להיכל ופרצו בו פרצות וטמאו הטהרות, וצר להם לישראל מאד מפניהם, ולחצום לחץ גדול, עד שריחם עליהם אלקי אבותינו והושיעם מידם והצילם, וגברו בני חשמונאי הכהנים הגדולים והרגום והושיעו ישראל מידם, והעמידו מלך מן הכהנים, וחזרה מלכות לישראל יתר על מאתיים שנים עד החורבן השני. וכשגברו ישראל על אויביהם ואבדום, בכ"ה בחודש כסליו היה, ונכנסו להיכל ולא מצאו שמן טהור במקדש אלא פך אחד, ולא היה בו להדליק אלא יום אחד בלבד, והדליקו ממנו נרות המערכה שמונה עד שכתו זיתים והוציאו שמן טהור. ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור שיהיו שמונת ימים האלו שתחילתן כ"ה בכסליו, ימי שמחה והלל, ומדליקין בהן הנרות בערב על פתחי הבתים בל לילה ולילה משמונת הלילות, להראות ולגלות הנס, וימים אלו נקראים 'חנוכה'. (רמב"ם הל' חנוכה פרק ג הלכה א-ד)

ובעקבות כל זה, כך היא המצוה אשר תיקנוה חכמים, וזו חשיבותה:

מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאד, וצריך אדם להיזהר בה כדי להודיע הנס, ולהוסיף בשבח האל והודיה לו על הנסים שעשה לנו. (שם פרק ד הלכה יב)

הרמב"ם ז"ל כתב כאן בקצרה את התקופה של מלכות יון הרשעה כשעמדה על עם ישראל ללחום בהם, והניצחון של ישראל על ידי הכהנים החשמונאים הקדושים, ולאחר מכן את הנס הגדול עם פך השמן, ומה שקבעו חז"ל ימים אלו לשמונת ימי חנוכה בפרסום הנס על ידי הדלקת נרות חנוכה, ובהלל והודאה.

בתורתו של רבינו ז"ע יש על כל אלו, ועוד, ביאור רחב ועמוק ומקיף, עם פנימיות העבודה הנלמדת מכל זה, כיון שקדושת ואורות הימים האלו, חוזרים ונעורים, מאירים ומשפיעים, כבימים ההם כך בזמן הזה, וכלשון קדשו של רבינו:

וזמן הזה הוא נוקב והולך, ובכל שנה ושנה כשמגיע זה הזמן, מופיע קדושת הכהן בהדלקה זו, וכל אחד מישראל החפץ באמת, אף אם הוא אחוז בסבך העונות ושחה לעפר נפשו, יוכל לזכות לתשובה שלימה, ולהרגיש קדושת הימים האלה, להמשיך על עצמו ועל כללות ישראל נר מצוה ותורה אור, להאיר מתוך חשיכה בכל ענינים, ברוחניות ובגשמיות, אמן. (אות א)

גם בנוסח ההודאה בתפילת 'על הנסים' מזכירים את כל זה בקצרה, החל מתקופת מלכות יון הרשעה כשעמדה על עם ישראל בגזרותיהם הקשות ועד לאותו רגע של התגלות 'אור הגנוז': "ואחר כך באו בניך לדביר ביתך והדליקו נרות בחצרות קדשך וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו להודות ולהלל לשמך הגדול"...

אם נבוא להגדיר את כל התוכן הפנימי של אותה תקופה, הן התקופה הקשה ומצבם הירוד מאוד של כלל ישראל, והן התקופה שלאחר הניצחון מלחמת החשמונאים עם היוונים, אשר הפציע אור גדול בלב כל ישראל, על כל המסתעף מהן, נוכל להגדיר זאת במשפט אחד שחרט בעל חובות הלבבות (שער יחוד המעשה ריש פרק ה) בלשון קדשו: 'מעט מן האור דוחה הרבה מן החושך, מעט מן האמת ינצח הרבה מן השקר'.

תקופת הגזרות הנוראות של מלכות יון, היתה תקופה של הרבה מן החושך והרבה מן השקר, אשר קליפת חכמות יון שחרטה על דגלה את הפילוסופיא הארורה, עם חכמת המחקר שבאה להראות שהכל טבע ולא יד ה' עשתה את כל זאת, אלו חלחלו בלב ישראל והעיבו על טהרת הנשמה ואיימו לעמעם את אור הקדושה ולפגום בנקודה הפנימית אשר בלב כל אחד מישראל. האמונה הפשוטה שהיתה נטועה בהם בישראל מימות עולם עמדה תחת איום מכוחות הסטרא אחרא, אשר רצתה לקעקע את יסודות הדת ולעקור את ישראל מקדושתם. והיה החושך עב וכפול, קודר והולך, עד שריחם עליהם הקב"ה ושלח להם מעט

וכדומה, וגם בדורות האחרונים הובא בהקדמת ים של שלמה (ד"ה גס) כי גם לו אירע נס בנר מצוה, ומעשה שהיה בזה הובא בקב הישר (פקק טו) כי פעם אחת לא היה לו כי אם נר קטן והאיר נר הזה כמו שני נרות גדולים. ולמה לא קבעוה על שאר הנסים שהיו אז, אשר המה לכאורה גדולים מזה.

ביאור

וכדומה, וגם בדורות האחרונים היו ניסים כאלו, כמו שהובא בהקדמת ים של שלמה כי גם לו אירע נס בנר מצוה שדלק יותר משיעורו¹, ומעשה שהיה בזה עם הים של שלמה הובא בהרחבה בקב הישר (פקק טו) כי פעם אחת שהיה לומד בלילה לא היה לו במה להאיר כי אם נר קטן, ונעשה נס והאיר הנר הזה כמו שני נרות גדולים², הרי שנר הדולק יותר משיעור השמן שניתן בו הוא נס השכיח³. וביותר קשה למה לא קבעוה [את הזכרת הנס וקביעת יום טוב] על שאר הנסים שהיו אז, שנצחו את היוונים במלחמה בדרך נס⁴, אשר המה לכאורה גדולים מזה⁵.

בימי יוון לא היו ישראל ראויים לברכה מחמת שפל מצבם

אכן באמת הביאור הוא, דאם עם ישראל בכלל, או אפילו יחיד שהוא צדיק הדור⁶, פשהם מתנהגים בדרכי השי"ת ותורתו אזי שכיח הברכה, וכדכתיב (ויקרא כו, ג) 'אם בחוקותי תלכו ותתתי גשמיכם בעתם וגו', [וכן דכתיב 'והיה אם שמוע תשמעו וגו'] 'יצו ה' אתך את הברכה' (דברים כח, ה-ו)⁷. אבל חס ושלום פשהם מתנהגים שלא בדרך התורה

הערות

אחד, שלא היה לו להדליק כי אם נר קטן לשיעור שעה, והיה לומד ומשכיה שמעתתא כמה שעות, ונרו¹ יאיר משיך נהוריה עידן ועידנין, והוא הדבר יטמין ברמז² בהקדמת ים של שלמה שהראו לו מן השמים בנר מצוה³. ט. ואם בשביל ענין פרטי של צדיק עשה הקב"ה נס, אין זה כל כך פלא שהקב"ה יעשה נס עבור קיום מצוות הדלקת נרות המנורה בבית המקדש, שהם עדות לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל (שם כג). י. וכמו שאומרים בנוסח 'על הניסים': 'מסרת גיבורים ביד חלשים, רבים ביד מעטים' (ועי' אמונת משה, חט ז). וכפי שכבר מסופר על הניסים הרבים אצל יוסיפון ושאר ספרי דברי הימים. ושמה נכללת בה גם הצלת מגזירת 'להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך', וכמו שאומרים בנוסח 'ועל הניסים' [ועיין גם ברמב"ם (מנוסה פ"א הל"ג א-ב)]. יא. שהם היו הצלה ממש ממות לחיים. מלבד מה שהם אינם שכיחים כמו נס השמן. יב. אף שהבטחות אלו המוזכרות בסמוך נאמרו לכל ישראל, שכאשר כולם ילכו בדרך התורה יזכו כולם לברכת שמים וארץ (עי' רמב"ן ויקרא ט, א), מכל מקום הוסיף רבינו וכתב שגם אם יחיד שהוא צדיק הדור יעשה כן הרי הוא ממשך בזה ברכה לכל אנשי הדור (ועי' ברכות ז; יומא לז). והוא על פי מה שאמרו חז"ל (קדושין מ; לעולם יראה אדם עצמו ואת כל העולם חצוי חייב וחצוי זכאי, זכה הכריע את עצמו ואת כל העולם לך זכות'. והרמב"ם הוסיף על זה (משנה ג, ד) 'שנאמר

לה רבי חנינא, בתי, מה אכפת לך. הקב"ה שאמר לשמן שידלוק, יאמר כעת לחומין שידלוק. למדנו, היה אותו האור אכן דולק והולך בדרך נס כל השבת כולה, עד שאף השתמשו בו לנר של הבדלה במוצאי שבת]. ו. ועיין במדרש תנחומא (מא): 'ראמר רבי חנינא סגן הכהנים, אני הייתי משמש בבית המקדש, ומעשה נסים היה במנורה, משהו מדליקין אותה מראש השנה, לא היתה מתכבה עד שנה אחרת'. ז. לשון הים של שלמה בהקדמתו למסכת יבמות (ד"ה פנחס): 'ופעם אחד בא לידי על ידי נר מצוה ותורה אור כאילו הראוני מן השמים וכתבו לי הורמנא ואמין ופתחו לי שערי אורה, לומר עסוק בתורה, דון ואסור והתיר והורה, היו גיבור כאריה שבחבורה'. וכפל הדברים בשאר הקדמותיו (הקדמה לנטיין; הקדמה לנ"ק, ד"ה גס; הקדמה לחולין, הקדמה ללשונא, ד"ה על קן). וראה עוד להלן פרטי המעשה. ח. לשון קב הישר שם: 'ושמעתי מפי מורי על פי קבלה, שהענין הוא כך: כשהיה הרב ר' שלמה לוריא ז"ל לומד וחיבר הספרים ים של שלמה, אירע לו שהיה לו נר קטן ודולק לפניו, והיה זמן קרוב להכבות, והיה דולק כמה שעות יותר משלשה וארבעה נרות שלימים. וזה העידו עליו תלמידו ונכדו וזה לשונו: 'בעל הנר הכיר בנו ובנסו כי ה' עמו', עד כאן. וזה אירע להגאון הנ"ל נס ממש כנס של שמן הקדש שבצלוחית הקדושה שבבית המקדש, זכותו יעמוד לנו'. וראה בשם הגדולים להחיד"א (מערכת גזולא, חט ג, ח"ק מו - מהפ"ר שלמה לוריא), שיתאר המעשה: 'ונס נעשה לו בלילה

חס ושלום, אזי אין להם הברכה, ולהיפך חס ושלום.

ואז בימי יון הרשעה, היו עם ישראל בשפל המצב בדרך רע, עד שאמרו להם כתבו על קרן השור שאין להם חלק באלקי ישראל (נר"ר ג ד) [על קרן השור היינו ולא על שאר קרני הבהמות, למען

להורות להם כי תמה להם זכות אבות וזכות עקידה, רק על קרן השור הפסיל לשופר, 'קרן' איקרי, 'שופר' לא איקרי (ר"ה טו.), היינו שגם החלק אלקי השוכן בקרבם, שלחלק הזה אינו נוגע שום פגם, וכמאמרם ז"ל (פסחדמין מד.) 'אף על פי שחטא ישראל הוא', היינו שהחלק שבקרבם לא חטא. ודור הזה פגמו גם בחלק

ביאור

חס ושלום, אזי אין להם את הברכה, ולהיפך - שלא זו בלבד שמאבדים את הברכה, אלא שאף גורמים לעצמם את ההיפך מברכה חס ושלום.

ונהגה אז בימי יון הרשעה, היו עם ישראל בשפל המצב [-במצב הירוד והשפל ביותר] ובדרך רע, עד שאמרו להם היוונים לישראל 'כתבו על קרן השור שאין להם חלק באלקי ישראל' (נר"ר ג ד) [ומה שאמרו 'על קרן השור' היינו בדווקא על קרן של שור, ולא על שאר קרני הבהמות], שכוונתם בזה היתה למען להורות להם כי תמה להם לישראל זכות אבות וזכות עקידה, ולכן אמרו להם לכתוב רק על קרן השור, דקרן השור פסיל לשופר המזכיר זכות עקידת יצחק, כמו שאמרו בגמרא בטעם שהוא פסול לשופר, משום שקרן השור 'קרן' איקרי [-הריהו נקרא 'קרן']¹, אך 'שופר' לא איקרי [-אינו נקרא 'שופר'] (ר"ה טו.), ובהו באו היוונים להורות לישראל שאין להם עוד את זכות אבות וזכות העקידה²].

וזה שאין להם 'זכות אבות', היינו שגם החלק האלקי השוכן בקרבם, שהוא ה'זכות' והכח שהורישו האבות לכל אחד מישראל, שבדרך כלל לחלק הזה אינו נוגע [-מגיע] שום פגם, וכמאמרם ז"ל (פסחדמין מד.) שישאל 'אף על פי שחטא, ישראל הוא', היינו שהחלק אלקי שבקרבם לא חטא, שלא פגם בו החטא³, ונאמנם הדור הזה היו כה ירודים ומקולקלים במעשיהם עד שפגמו גם בחלק

הערות

פנימית יותר, וזה בא רבינו לבאר דאן. טעמים נוספים מפני מה אמרו להם לכתוב על קרן השור ודוקא, ביאר רבינו להלן (אפי"ת ג, ו, יא, כ למ). טז. ועיין בגמרא (שם טז) אימתי תמה זכות אבות. אמנם מה שהזכיר רבינו כאן 'זכות אבות', הכוונה לכח שהורישו האבות בתוך כל אחד מישראל, שהוא החלק אלקי, וכדמפרש ואזיל. יז. כנאמר בקרא (דברים לג, ט) 'כבוד שורו הדר לו וקרני ראם קרניו'. ויבאר עוד בדברי רבינו להלן (אם ו). יח. שכן טעם שתוקעים בשופר הוא כדי לזכור אילו של יצחק (ר"ה טו.). ולכן הורו היוונים לכתוב על קרן השור, לרמז שתמה זכות אבות שיש לישראל [הוא חלק אלקי שיש בכל אחד מישראל, כדלהלן]. ועיין שם בגמרא (טז) דעת עולא שביאר טעמא דקרן השור פסולה, שהוא משום שמזכיר חטא העגל. יט. ענין זה מבואר הרבה בדברי רבינו, בשם הרבי ר' ברוך ממז'יבז', שיש בכל אחד מישראל חלק אלקי פנימי שאינו נפגם לעולם מחטאי האדם (פי"ח הסוכות, א"ח כ"א; נ"ח, א"ח י"ד ופ"ג, ובמה מקומות; ועי' בדברי רש"י לפרשת וישלח, א"ח ד; ועוד). ועיין להלן בסמוך בהערה לה. וחלק אלקי זה הוא מכח זכות אבות, שניטע בלב ישראל מירישת האבות, כמו שכתב רבינו בכמה מקומות גבי 'חלק יעקב' שבכל איש ישראל (להלן י; גלגלים, א; מולדות, י; מלך, א; י"ג לול; ועוד) (וכבר מובא יסוד זה בספרים

'צדיק יסוד עולם', זה שצדק הכריע את כל העולם לזכות והצילו'. וזהו שכתב רבינו שאפילו יחיד צדיק הדור, היינו היחיד שצדק והכריע את כל הדור לזכות, ועין עוד בהערה הבאה. ועיין להלן בסוף המאמר שאפילו יחיד שחטא ושב בתשובה משפיע לכלל ישראל, ושם ביאר עוד. יג. רבינו הוסיף להביא ראיה מפסוק אחר, כי 'אם בחוקותי תלכו' הוא כלפי רבים, אבל הכא הוא כלפי יחיד. ועיין באור החיים שכתב באותו המקרא (דברים טז, יט): 'ואמר יפתח ה' לך' בכנינו שמבטיחו ה' שיפתח לו פירוש שבבילו לבד, הכוונה הגם שייסובבו אחרים לסתום, באמצעות הצדיק יפתח אוצר הטוב וישם הטוב הוא סוד הנהגה, והוא סוד (משל י טז) צדיק יסוד עולם'. ועיין בהערה לדעיל. יד. שהיונים פגמו בטהרתם ובקדושתם של ישראל, ובקשו להפרידם מאביהם שבשמים. עיין רמב"ם (מגילה א, ב): 'מלכי יון גזרו גזרות על ישראל ובטלו דתם, ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצוות, פשטו ידיהם בממונם ובבנותיהם, ונכנסו להילכל ופרצו בו פרצות וטמאו הטהרות, וצר להם לישראל מאד מפניהם, ולחצום לחץ גדול'. טו. והטעם הפשוט מבואר במפורשים, לפי שהיו חורשים את שדותיהם עם השורים, והיונים רצו בזה שבכל שהות עבודתם בשדה יהיה חרוט לנגד עיניהם שאין להם חלק וכו'. אבל זה ודאי שיש בזה גם כוונה

הָלוֹ, וְהִרְשָׁעִים הָאֵלֶּה הִרְגִישׁוּ זֹאת, אֲשֶׁר
הֵמָּה בְּמִצְבַּב רַע כְּזָה, וְלָכֵן בָּאוּ עֲלֵיהֶם
לְמַלְחָמָה, כְּדָרְךָ טֹבֵעַ עֲמֶלֶק.

גַּחְלַת שָׂאֵם יֵשׁ בָּהּ נִצּוּצֵי אֵשׁ כְּאֲשֶׁר נֹפֵחַ
בָּהּ מִתְלַהֶבֶת בְּשִׁלְהֶבֶת אֵשׁ, כִּן הִכְהִין בְּכַח
קְדוּשַׁת הַמִּצְוָה הָאִיר לְלֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְהִדְלִיק בְּלִבָּם שִׁלְהֶבֶת, וַיִּגַּל מֵעֲלֵיהֶם אֶת
הָאֶבֶן הַנֶּגֶף, וְאֶת מִסְךְ הַמְבַדֵּיל הַסִּיר מֵהֶם,
עַד שָׂרְאוּ בְּמָה פְּגָמוֹ, וְלִפְנֵי מִי, וְעַד הֵיכָן
הַדְּבָרִים מְגִיעִים, וְזָכוּ לְתִשׁוּבָה שְׁלִימָה, אֲזִ
מִמִּילָא הִיָּה הִנֵּס וְהִבְרָכָה גַם בְּשָׂאֵר הַלִּילוֹת,

וְכַאֲשֶׁר נִשְׂאָר הַפָּךְ שְׂמֹן, וְהִכְהִין הַדְּלִיק
בְּמִנּוּרָה הַרֹמֶזֶת לְמִנּוּרָה
הַעֲלִיוֹנָה, בְּכַח קְדוּשָׁתוֹ וְקְדוּשַׁת הַמִּצְוָה,
הַזְרִיחַ אֹרֶךְ בַּחוּשָׁךְ בְּלֵב עַדַת קוֹדֶשׁ, וַיְכַדְרֶךָ

ביאור

הָלוֹ.²¹ והיוונים הרשעים האלה הרגישו זאת, אשר ישראל המה בְּמִצְבַּב רַע כְּזָה, וְלָכֵן בָּאוּ עֲלֵיהֶם
לְמַלְחָמָה²², כְּדָרְךָ טֹבֵעַ עֲמֶלֶק שכאשר ישראל מרפים ידיהם מתורה ועבודת ה' מיד הם באים להילחם
עמם²³. ולכן באמת לא היו ישראל ראויים שתשרה הברכה בשמן, שהברכה שורה רק כשמתנהגים על
פי דרך התורה כפי שהתבאר לעיל.

עיקר הנס בהארת הלבבות, מכח הדלקת הכהן, ומוזה נמשך נס השמן

ואמנם, כְּאֲשֶׁר נִשְׂאָר הַפָּךְ שֶׁל שְׂמֹן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול ונשמר בקדושתו ובטהרתו²⁴,
וְהִכְהִין הַדְּלִיק מהשמן הטהור הזה בְּמִנּוּרָה של בית המקדש, הַרֹמֶזֶת לְמִנּוּרָה הַעֲלִיוֹנָה שבשמים²⁵,
בְּכַח קְדוּשָׁתוֹ ובכח קְדוּשַׁת הַמִּצְוָה של הדלקת הנרות, הַזְרִיחַ אֹרֶךְ בַּחוּשָׁךְ בְּלֵב כָּל עַדַת
קוֹדֶשׁ, וַיְכַדְרֶךָ גַּחְלַת שָׂאֵם יֵשׁ בָּהּ איזה מעט נִצּוּצֵי אֵשׁ, אזי כְּאֲשֶׁר נֹפֵחַ בָּהּ מִתְלַהֶבֶת
ומתלהט כולה בְּשִׁלְהֶבֶת אֵשׁ, כִּן אִף הִכְהִין בְּכַח קְדוּשַׁת הַמִּצְוָה הָאִיר לְלֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
והפיח וְהִדְלִיק בְּלִבָּם שִׁלְהֶבֶת אֵשׁ קודש של החלק אלקי ממעל²⁶, וַיִּגַּל מֵעֲלֵיהֶם אֶת הָאֶבֶן
הַנֶּגֶף שנגפו בהם היוונים במה שמשכּוּם לטומאת יוֹן. וְגַם אֶת הַמִּסְךְ הַמְבַדֵּיל בינם לבין אביהם
שבשמים הַסִּיר הִכְהִין מֵהֶם, ונפקחו עיניהם עַד שָׂרְאוּ בְּמָה פְּגָמוֹ, וְלִפְנֵי מִי פגמו, וְעַד הֵיכָן
הַדְּבָרִים מְגִיעִים - עַד הֵיכָן מְגִיעַ גּוֹדֵל הַפֶּגֶם, וְעַל יְדֵי הַכֶּתֶר גּוֹדֵל הַחֲטָא זָכוּ לְתִשׁוּבָה שְׁלִימָה²⁷.
וכיון שכל זה היה בכח הדלקת המנורה, נמצא שעיקר הנס היה ביום הראשון, ומכח התעוררות הקדושה
והתשובה שהיה להם אֲזִ מִמִּילָא הִיָּה הִנֵּס וְהִבְרָכָה נמשך גַם בְּשָׂאֵר הַלִּילוֹת. ובזה יתורץ הטעם

הערות

בא אלא על רפיון ידים מן התורה' [ועיין במה שנאמר אצל עמלק (דברים
כה, יח) ויחוב בך כל הנחשלים אחרך]. ופירוש רש"י (ספ"ט): 'כל הנחשלים אחרך
- חסרי כח מחמת חטאם, שהיה הענן פולטן'. כג. שבזה נתגלה
שעדיין בפנימיותם החלק האלקי לא נפגם לגמרי, וכמו שממשיך
ומבאר. כד. כמו שנתבאר בזוהר הקדוש (פר' קד: קמ"ט: וקמ"ט,
ועו'), לגבי הדלקת המנורה על ידי אהרן הכהן, שהיא כנגד המנורה
העליונה, וכן התבאר בקדמונים (עי' ריקלמנטי, נלאשית יא, בסופו: אלשיך, ויקרא
מד, ד, ונמצא מ, א; ש"ך על התורה, שמות כה, לא ד"ה עוד אמר; שלי"ה, וסב מקן ויגש,
מורה אור, אות נג; כמות פסים, סו"פ כה, ופרי הסעלוך ד"ה ועוד כן; ועוד). ונמצא
שבפעולתו של הכהן יכול להשיפע בשמים ולעורר כל
ישראל. ואף שבימי יוון לא הדליק אהרן את המנורה אלא
הכהנים בני חשמונאי, מכל מקום כל זה היה מכח הדלקת המנורה
של אהרן הכהן שהכין בקדושתו את הכח של הכהנים החשמונאים,

(עי' בספר המניח, עמ"ו רפ"ח, ועוד; ועי' היכל הנביא, לקט אמרי פנינים, רח, ושפת
אמת, סוכות, מלמד ד"ה מג הסוכות, בשם המדעיס הר"מ). כ. בעלמא כתב
רבינו בהרבה מקומות שאי אפשר לפגום את חלק אלקי זה כלל
[וכ"ל בהערה הסמוכה לעיל], וכאן נראה שפגמו אף את חלק אלקי זה.
אמנם מתוך דברי רבינו הלכו מבואר שאכן אף כאן מכל מקום עדיין
נשאר רשימו וקדושה שזה אינו נפגם כלל [ועל ידה הפיחו בהם הכהנים
רוח טהור, להחזירם למוטב, וכמו שמפרש והולך]. כא. וכמו
שנתבאר לעיל, כי מאחר שלא נהגו בדרך התורה מאבדים את
הברכה ולכן באה עליהם הקללה של מלחמת
היוונים. כב. כמו שדרשו חז"ל (מילתא, בשלח, מסכתא דעמלק פק
פ ד"ה ופס; ועי' ממונא, בשלח כה) על הפסוק (שמות יח, ט) 'ויבא עמלק וילחם
עם ישראל ברפידים': אין 'רפידים', אלא רפיון ידים. לפי שרפו
ישראל ידיהם מדברי תורה, לכך בא שונא עליהם. לפי שאין השונא